

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тези доповідей

III Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Київ, 25 квітня 2014 року)

Київ 2014

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тези доповідей

III Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Київ, 25 квітня 2014 року)

Київ 2014

УДК 159:34 (477)
ББК Ю9
А-437

Редакційна колегія:

Черней В.В., кандидат юридичних наук, доцент (голова);
Костицький М.В., доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, академік НАПрН України,
заслужений юрист України (співголова)

Члени редколегії:

Гвоздік О.І., доктор філософських наук, професор;
Казміренко Л.І., кандидат психологічних наук, професор;
Кудерміна О.І., кандидат психологічних наук, доцент;
Кушакова-Костицька Н.В., кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник;
Луцький І.М., доктор юридичних наук, професор;
Марчак В.Я., доктор юридичних наук, професор;
Медведєв В.С., доктор психологічних наук, професор;
Мойсєєва О.Є., доктор психологічних наук, професор;
Бодюл Є.М., кандидат юридичних наук

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ 19 березня 2014 року
(протокол № 8)*

Матеріали подано в авторській редакції

А-437

Актуальні проблеми юридичної психології [Текст] : тези доп.
наук.-практ. конф. (Київ, 25 квіт. 2014 р.) / [ред. кол. : В.В. Черней,
М.В. Костицький, О.І. Кудерміна та ін.] – К. : Нац. акад. внутр. справ,
2014. – 304 с.

**УДК 159:34 (477)
ББК Ю9**

© Національна академія внутрішніх справ, 2014

ПРЕДМОВА

На базі Національної академії внутрішніх справ вже втретє проводиться конференція з назвою «Актуальні проблеми юридичної психології».

Перша міжнародна наукова конференція була проведена 18-20 травня 1999 року в Київському інституті внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ. Серед її організаторів були ректор НАВС, член-кореспондент АПН України Я Кондратьєв, академіки С. Максименко, М. Костицький, професори В. Татенко, Г. Юхновець, С. Яковенко та ін..

На конференції були заслухані доповіді та повідомлення присвячені психологічному супроводженню діяльності органів внутрішніх справ, пенітенціарній психології, психосоціальним наслідкам надзвичайних подій та шляхам їх мінімізації, та новим технологіям в психології.

Друга науково-практична конференція з актуальних проблем юридичної психології була проведена в Київському національному університеті внутрішніх справ 29-30 вересня 2006 року. Організаторами виступили ректор університету професор Є. Мойсєєв, академіки М. Костицький, І. Сеньов, професори О. Джужа, Л. Казміренко, В. Медведєв, Г. Юхновець, С. Яковенко.

В конференції взяли участь (крім вказаних організаторів) такі відомі в Україні фахівці, як академіки С. Максименко, О. Маноха, В. Коновалова, член-кореспондент АПН України В. Шепітько, професори В. Панок, М. Супрун, Б. Андрусин, П. Фріс, В. Андросюк, В. Казміренко, доценти В. Марчак, І. Охріменко та ряд інших.

На пленарному засіданні було розглянуто проблеми особистості в системі юридичних координат, соціальної дієздатності людини в світі, що глобалізується, розвитку і соціалізації особистості, психологічної взаємодії в судочинстві, практичної юридичної психології в судочинстві та психопрофілактичної роботи з персоналом органів внутрішніх справ.

Більшість учасників конференції виступили на секціях, присвячених теоретико-методологічним і педагогічним аспектам юридичної психології, психології юридичної діяльності, кримінальній та пенітенціарній психології. За результатами дискусій на конференції

були прийняті рекомендації які доведені до державних відомств та навчальних закладів.

Сьогоднішня міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми юридичної психології є третьою в ряду наукових форумів, присвячених юридико-правовим проблемам. Значно виріс якісний склад учасників конференції. Крім вже згадуваних вище академіків М.Костицького і В. Сеньова, в ній беруть участь член-кореспондент НАПН України директор Інституту соціальної і політичної психології, вчені, які стали докторами наук і професорами в проміжку між сьогоднішньою і попередньою конференціями: О. Кудерміна, І. Луцький, Л. Мороз, О. Мойсеєва, В. Марчак, І. Озерський, І. Охріменко, кандидатами наук і доцентами: Н. Бровко, Ю. Ємець, О. Житник, О. Загурський, В. Коширець, А. Луцький, М. Луцький, Н. Мозоль, О. Петезей, Л. Радухівська, О. Черновський та інші.

В конференції брали участь вчені із Франції, Польщі, азербайджану, Білорусії, Російської Федерації. Українська юридична психологія представлена крім столиці такими регіональними центрами як Чернігів, Полтава, Донецьк, Одеса, Чернівці, Івано-Франківськ, Біла Церква та ін.. Науковцями як державних так і приватних навчальних закладів

Конференція 2014 р. розширила предмет дослідження і дискусій, на ній обговорюватимуться філософські і методологічні питання юридичної психології, політико-правові проблеми, зокрема питання правотворчості, питання психологічного забезпечення практичних підрозділів правоохоронних органів та ін..

Названі конференції « Актуальні проблеми юридичної психології» не єдині наукові заходи, присвячені психологічним питанням діяльності правоохоронних органів. У нас в академії кожного року проводяться круглі столи, наукові семінари і конференції присвячені психології оперативної та слідчої діяльності, підбору кадрів та профорієнтації, управління в органах внутрішніх справ та психорекції, переговорному процесу та діяльності окремих служб тощо. Нинішня конференція є значно ширшою за низкою проблем які ставляться і розглядаються. Вона присвячена розвитку юридичної психології як теорії і практики; психдготовці і в різних спеціалізацій та різного виду професійної діяльності: суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих, управлінських та оперативних працівників.

Одною з головних проблем яку підіймають учасники конференції було відновлення психологічної служби в правоохоронних органах, зокрема МВС та відновлення підготовки фахових психологів у відомчих навчальних закладах, і приватних.

Надіюсь, що дана конференція саме в стінах нашої академії – одного з провідних центрів досліджень в галузі юридичної психології дасть потужний імпульс для подальшого розвитку цієї науки та застосування її здобутків на практиці.

Черней Володимир Васильович,

т.в.о. ректора Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВСТУПНА ДОПОВІДЬ

Костицький М.В.,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

ПРО СТАН І ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ І ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Юридична психологія як теорія і практика за останню четверть століття інтенсивно розвивається в Україні. Цей процес пов'язаний з традиціями розвитку юридичної психології впродовж півтора століття в українських вищих навчальних закладах, зокрема в Харківському, Київському, Одеському, Львівському університетах, Харківському психоневрологічному інституті, інститутах і лабораторіях по вивченню злочинності і злочинців в Харкові, Києві, Одесі.

Останні півстоліття все чіткіше проявляється соціальне замовлення на розробку теорії юридичної психології та прикладного, практичного застосування добутоків цієї науки спочатку в кримінологічних цілях, пізніше для експертного забезпечення судочинства і слідчої практики, а в останній час все більше для профвідбору і профпідбору, профадаптації фахівців з юридичних спеціальностей, зокрема правоохоронців.

З жалем можна констатувати, що у класичних університетах юридична психологія, як навчальна дисципліна стала другорядною або зовсім не викладається. В спеціалізованих юридичних вишах юридична психологія виконує допоміжну функцію - в першу чергу для забезпечення криміналістичної підготовки студентів.

На психологічних факультетах юридична психологія викладається теж як другорядна дисципліна, хіба що на цих факультетах є спеціалізація з юридичної (судової) психології.

З другого боку за змістом те, що на психологічних факультетах називається „юридичною психологією" є по суті коктейлем із загальної, вікової та патопсихології адаптованим до сфери правоохорони чи правозастосування.

Дещо інша картина з юридичною психологією у вищих системи МВС, СБУ, Державної прикордонної служби. Завдяки працям вчених

із цих відомств розробляються не лише такі підсистеми юридичної психології як „судова психологія“, „психологія судового слідства“, „психологія прокурорської діяльності“, „психологія оперативно-розшукової діяльності“, „психологія управління в правоохоронних органах“, але й теоретичні і методологічні проблеми юридичної психології.

Показовим є розвиток на стику юридичної і військової психології нової дисципліни - „військово-юридична психологія“.

Слід відмітити, що у вишах МВС і на юридичних, і на психологічних спеціальностях загальнопсихологічна підготовка курсантів і слухачів краща, ніж в класичних університетах. Навіть майбутнім юристам курси чи спецкурси з юридичної психології читаються практично впродовж всього навчання: при підготовці бакалаврів, магістрів та ад'юнктів їм даються знання з загальної педагогічної соціальної і особливо з юридичної психології. Психологи які готуються в цих вишах отримують загальні знання з юриспруденції та правоохоронної діяльності та досить глибокі знання з юридичної психології та похідних від неї дисциплін.

2. Сучасні соціальні події в Україні поставили завдання розвитку нового напрямку на стику політології, політичної, соціальної і юридичної психології - психології політико-правових досліджень. Попри певну диференційованість в наукових класифікаціях вказані науки є надзвичайно близькі тій сфері яку охоплює практична юриспруденція.

На рівні філософії і теорії права різновидами юридичної діяльності є не лише правозастосування і правоохорона, але й правотворчість. Якщо юридична психологія в останню четверть століття в більшій або меншій мірі досліджувала перші два види діяльності, то третій залишався поза увагою фахівців з цієї галузі науки. Мали місце окремі спроби заторкнутися психологією правотворчості філософами, соціологами, політологами, але, зрештою, право - це предмет юриспруденції. І не досить мати лише бажання чи потребу дослідити правотворчість. Необхідно мати високу інтегративну підготовку на стику правознавства і психології щоб досліджувати проблему психології правотворчості. Правотворчість - це не тільки, і, може, не стільки юридична проблема як її трактують фахівці з конституційного права та теорії права. На нашу думку, це психологічна проблема. Потреба в праві, його видозміні,

раціоналізації, оновленні спочатку повинна усвідомитися на рівні індивідуальної і соціальної психології. Пізніше через соціальне замовлення ця потреба передається юристам які мають надати їй юридичної форми у вигляді проекту закону чи підзаконного акту.

Передують усвідомленню потреби в нормі права на рівні психології економічні, культурологічні, технологічні, етичні і релігійні і ін. фактори які і „запускають” процес правотворчості.

При вторинній ролі юристів у законотворенні в попередню епоху сьогодні вони претендують не тільки на першу, а, можливо й на монопольну роль (хоча, напевно, більшість юристів, особливо, практиків різниці між право творенням і законотворенням не бачать і не розуміють!?).

Ілюстрацією можуть служити виступи в мас-медіа постійних „конституційних реформаторів”, які працювали і в Конституційній Раді ініційованій президентом Віктором Ющенком, і в Конституційній Асамблеї, ініційованій президентом Віктором Януковичем. Сьогодні ці люди знову виступають за конституційну реформу наввипередки навіть не дочекавшись нового президента - чергового замовника нової Конституції (нової редакції).

3. Надзвичайно важливим є такий напрям юридичної психології як профвідбір на правоохоронні професії та психологічне забезпечення цієї діяльності.

Ще в середині 80-х років ХХ ст. я писав про потребу в створенні психологічної служби в правоохоронних органах, зокрема в МВС. В середині 90-х років ідея психологічної служби була підтримана керівництвом МВС та частково реалізована. Однак, постійні зміни (майже десять разів) керівництва відомства прихід на вищі шаблі в МВС людей, які або не мали професійної підготовки і не встигли адаптуватися в системі, або людей не тільки з вузькою підготовкою в рамках системи, але й з „вузьким” мисленням призвів до майже повної ліквідації психологічної служби, використання психологів не за фахом, до закриття психологічних факультетів в закладах МВС.

Революційні події і Майдан показали повну помилковість таких дій. Самозрозуміло, що слід повернутися до відродження психологічних служб в правоохоронних органах, до підготовки фахівців-психологів саме для цих систем.

Це та інші завдання сьогодні здатна вирішувати юридична психологія і як наука, і як практична діяльність.

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Андріянова Л. А.,
студентка ННІЗН НАВС

РОЛЬ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми обумовлена надзвичайним значенням знань кожної свідомої людини своїх прав та можливостей для формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості в сучасному громадянському суспільстві. Насамперед, права людини деталізовані в Конституції України [1], Загальній декларації прав людини [2], Конвенції про права дитини [3] тощо. Виправданою в цьому напрямі є думка В. Ф Погорілка про те, що не дарма права людини стали основним гаслом і найбільшим здобутком революцій і воєн за незалежність [4].

З огляду на це правова освіта формує, по-перше, правову свідомість особистості; по-друге, є важливим атрибутом для усвідомлення себе як громадянина своєї держави. Знання та усвідомлення ролі права в нашому житті є беззаперечним. Правова культура, правова свідомість – невід’ємні частини громадянського, патріотичного виховання, частини суспільного співжиття небайдужих особистостей, які вміють аналізувати суспільно-політичні процеси та економічну спроможність, надбання культурної спадщини та духовні потреби кожного мешканця та держави в цілому.

Сучасне право асоціюється, передусім, з громадянськими свободами, правами та обов’язками, демократичними принципами поваги прав іншої особистості. Генезис прав і свобод людини сприяв удосконаленню знань про їх юридичну природу. В українській правовій думці усталеною є позиція, що права людини – це передусім необхідні для нормального існування і розвитку її як особистості; певні невід’ємні можливості власної свободи, вільної життєдіяльності в суспільстві [4].

Під конституційними правами і свободами людини та громадянина розуміється гарантована Конституцією та державою міра можливої поведінки або діяльності особи з метою задоволення своїх

законних потреб та інтересів у політичній, економічній, соціальній, культурній (духовній) та інших сферах суспільного життя. Серед таких варто виокремити право на життя, на повагу до гідності особи тощо (ст. 27, 28). Звідси, Основний закон набуває ознак регулятора взаємовідносних процесів між особистістю та державою, між особистістю та оточуючими; це відтворюючий процес свідомості, відповідності та взаємозв'язку між оточенням та безпосередньо мислячим індивідом.

За своїм змістом права і свободи людини – це право на володіння, користування і розпорядження політичними, економічними, соціальними та культурними (духовними) цінностями [5, с.284]. На сьогодні конституційні права і свободи людини відрізняються своєю багатоманітністю, а питання їх класифікації та систематизації стали традиційними для юридичної науки і практики. Як правило, виділяють офіційну та неофіційну (доктринальну) класифікацію прав людини. Перша з них передбачена чинними міжнародними договорами, друга ж здійснюється вченими-правознавцями. При цьому конкретні найменування груп прав людини відчутно різняться, що зайвий раз підтверджує тезу про множинність сучасних прав людини. Слід зазначити, що усталеної, прийнятої класифікації немає.

Прийнято вважати, що першу групу так званих “елементарних” прав і свобод на цивілізаційному рівні закріпила Загальна декларація прав людини 1948 року [2]. Йдеться про унормування на міжнародному рівні права на життя; свободу і недоторканість особи; свободу від рабства; заборону тортур або жорстокого, нелюдяного ставлення або покарання; рівність перед законом тощо. Другу групу прав людини склали її особисті цивільні права: право особи на визнання її правосуб'єктності; свобода пересування та вибору місця проживання; право на житло; право на громадянство; право володіння майном. Третю і четверту групи складають політичні права і свободи, а також економічні, соціальні та культурні права. Утім існують і інші класифікації прав і свобод людини. Зокрема, права людини розрізняють за сферою суспільних відносин, у яких ці права існують, називаючи громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та екологічні права. Така класифікація застосовується протягом багатьох років та ґрунтується на міжнародних документах.

Іноді правознавці виділяють і так звані “новітні” права – “колективні” або солідарні – такі, як права народу, національних меншин чи інших соціальних груп чи асоціацій на самовизначення (правову самоідентифікацію) на розвиток, на здорове довкілля тощо. У сучасній юридичній науці поширені й інші точки зору щодо системи прав і свобод людини та її складових [5, с.283].

Висловлюючи власну думку, варто підкреслити те, що якби правознавці не класифікували права людини, важливими є право на життя в цивілізованій, незалежній, правовій державі, де панують демократичні свободи й цінується кожна особистість; де соціальні норми існують в гармонії з правовими, де честь, гідність, недоторканість і безпека – вважаються дійсно найвищою цінністю не декларативно, а реально; де є всі необхідні умови та засоби правового регулювання для повноцінної реалізації особистих прав і свобод людини і громадянина.

Таким чином, слід зазначити, що права людини є невід’ємним атрибутом її правової свідомості. Знання основних прав людини забезпечує їй усвідомлення свого місця в суспільстві, де панують демократичні свободи.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
4. Погорілко В. Ф. Конституційне право України [Електронний ресурс] / В. Ф. Погорілко // Режими доступу : http://pidruchniki.ws/16330826/pravo/ponyattya_vidi_prav_svobod_lyudini_gromadyanina_ukrayini#459.
5. Костицький М. В. Філософія права : навч. посіб. / М. В. Костицький, Б. Ф. Чміль. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

Бабаніна В.В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінального права НАВС

РУСЬКА ПРАВДА ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Першим кодифікованим збірником Руської держави є *«Руська правда»*. В залежності від часу написання, авторства та об'єму її поділяють на три редакції: «Коротку правду» (найдавнішу), «Розширену правду» та «Скорочену правду». В свою чергу, «Коротка правда» поділяється на чотири частини: «Правда Ярослава», «Правда Ярославичів», «Покон вірний», «Урок мостникам». «Розширена Правда» містила у собі дві частини: «Суд Ярослава Володимировича. Правда Руська» та «Устав великого князя Володимира Всеволодовича Мономаха». «Скорочена правда» є скороченим варіантом «Короткої правди» та «Розширеної правди».

Під *об'єкт кримінально-правової охорони* у Руській Правді підпадали:

а) особисті права та інтереси особи (передбачалася кримінальна відповідальність за вбивство, тілесні ушкодження, побої, образу, крадіжку, грабіж, незаконне користування чужим майном та ін.);

б) інтереси державної влади та служби (повстання проти князя), а також інтереси зовнішньої безпеки держави (перевід – перехід на бік ворога);

в) громадський порядок та моральність (грабування померлих);

г) встановлений порядок умов проживання (псування межових знаків);

г) устої релігійних догм (двоєженство, зв'язки з тасмними силами, зневага символів релігії, шлюб між родичами, викрадення нареченої, розлучення не освячене єпископом та ін.).

В кримінальному законодавстві Київської Русі не діяв такий принцип як рівності осіб перед кримінальним законом. Тому потерпілий від злочину холоп взагалі не захищався законом, а за посягання на життя, здоров'я, честь, майно дружинників та бояр передбачалося більш суворе покарання ніж за відповідні посягання щодо простої вільної особи.

Що стосується безпосередньо *об'єктивної сторони* вчинення злочину, то все більш удосконалювалися нормативне закріплення таких її ознаки як спосіб, місце, час, знаряддя вчинення злочину, а також види та розміри заподіяної шкоди. Якщо характеризувати структуру самої норми, то вона складалася з диспозиції, яка мала в більшості випадків описовий характер не маючи чітко вираженого опису матеріальної чи фізичної шкоди та абсолютно визначеної санкції.

Персоніфікація *суб'єктів злочину* залежала від різних ознак, але в основному від соціальної диференціації при застосуванні права. Суб'єкт злочину в зазначену епоху – це особа, в переважній більшості, фізична, хоча в багатьох випадках існувала і відповідальність колективних утворень. Нижньої межі віку, з якого могла наставати кримінальна відповідальність фізичних осіб, в кримінальному законодавстві Київської Русі не передбачалося, так як і будь-яких вказівок на здатність осіб усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та керувати ними. Вік міг бути встановлений з семи років, крім того, явно «скажені» особи до відповідальності не притягувалися [2, с. 665]. Тобто суб'єктами злочину могли бути тільки вільні осудні люди. Холопи не підпадали під це коло осіб, тому при вчиненні ними злочину завданні збитки відшкодовували їх власники.

Деяко складнішими були ситуація стосовно визначення *суб'єктивної сторони складу* злочину, хоча термін «вина» застосовувався ще з часів договору з Візантією. Серед злочинів умисна форма вини була доволі поширеною, а що стосується необережної, то вона практично не зустрічалася, оскільки враховуючи ступінь суспільної небезпеки на той час вони не містили в собі складу злочину. Тобто класифікації вини на форми та види ще не було.

Розвивалися і інститути кримінального права, зокрема повторності, рецидиву («коневий тать»), співучасті (напад «скопом»), попередньої злочинної діяльності (ст. 24 Просторової редакції). При вчиненні злочину групою осіб відповідальність була однаковою для всіх осіб, персоніфікацію відповідальності не з'ясували.

Що стосується обставин, що виключають злочинність діяння, то в кримінальному законодавстві Київської Русі розглядалися питання *необхідної оборони* і відбувалося зародження правових підстав виключення злочинної діяльності з умов крайньої необхідності. Необхідну оборону можна було застосовувати при охороні свого

життя чи здоров'я, інших осіб, права власності та ін. Хоча самої дефініції необхідної оборони не було визначено, однак зазначалося, що вона допускала заподіяння набагато більшої шкоди ніж та, яку необхідно було відвернути. При цьому, як зазначає В. Долопчев, господар при викраденні у нього майна, злодія міг вбити лише на території свого житла, за межами було заборонено [3, с. 37]. Єдиної системи обставин, що виключають злочинність діяння ще не було, однак до них вже відносилися також і окремі казуальні випадки невинного спричинення шкоди.

Слушно зазначає І.А. Ісаєв, що казуальний спосіб кодифікації найбільш архаїчний в історії світової юридичної практики та претендує на вичерпне описання всіх можливих ситуацій, призводить до створення незначних за обсягом правових текстів. Це зумовлює передусім те, що законодавець в даному випадку звернув передусім увагу, на основні казуси і ситуації, залишаючи всі останні на розсуд правозастосовця [4, с. 6]. При цьому кримінально-правові норми Руської Правди виражалися особливою емоційністю не лише в диспозиціях статті при характеристиці способу вчинення злочину («пакожами», «погубит» і т.д.), але і в **санкціях** («во пса место», що на думку деяких дослідників означало «вбити як собаку») [1, с. 40]. При цьому необхідно зазначити, що **покарання** призначалося у відповідності до ієрархічного поділу суспільства на класи.

Д. Кайзер зазначав, що до XIII–XV ст. на території Київської Русі діяли «горизонтальні» правові зв'язки, тобто кримінальні справи вирішувалися зацікавленими особами без участі держави. Тільки після XIII ст. поступово встановлюються «вертикальні» правовідносини, коли ці справи починають вирішувати державні органи і посадові особи [6; 5, с. 18].

Покарання перестає бути справою самого потерпілого і набуває публічного характеру. Публічність кари починає поступово замінити її приватний характер та індивідуальність. Цілями покарання стають самозбереження в широкому його значенні, під чим розуміють охорону основних благ особи, охорону загальної безпеки і компенсацію шкоди, яка настала в результаті вчинення злочину, а також у встановленні справедливості. Саме тому, що судові податки були достатньо важливим та стабільним джерелом прибутку, яке забезпечувало і в тому числі і фіскальний характер давньоруського

судочинства, в системі покарання давньоруської держави, різноманітні види штрафів домінували достатньо довгий період часу [2, с. 665].

На формування кримінального законодавства Київської Русі мало вплив візантійське, німецьке та скандинавське законодавство [7, с. 110]. Однак, давньоруські закони писалися переважно давньоруською мовою, а не церковнослов'янською, при цьому починалося стійке формування специфічної юридичної термінології. Техніка нормативної побудови законодавчих актів була з самого початку казуальною, тобто ґрунтувалася на фіксації юридичних випадків, які з часом об'єднувалися. Норми конструювалися за принципом казуальної (причинної) імплікації, доволі часто відображаючи емоційне відношення до злочину у Київській Русі [1, с. 41]. В порівнянні з договорами із Візантією, під «злочинном» вже розуміли не лише образу, але й інше грубе порушення закону.

Отже, кримінальне законодавство Київської Русі регулювало та охороняло певні частини суспільних відносин. Міжнародні договори, Руська Правда, церковні устави, Кормча книга, а також звичаї утворили стійку систему кримінально-правових норм, яка відповідала рівню розвитку тогочасного суспільства та держави, оскільки норми, які передбачалися у світських та канонічних джерелах доповнювали один одного і були основою для подальшого розвитку кримінального законодавства України. Кримінальне законодавство Київської Русі переважно розвивалося стосовно конкретних складів злочинів, це зокрема обумовлено тим, що воно спочатку складалося виключно із заборони того чи іншого протиправного діяння.

Список використаних джерел

1. Георгиевский Э. В. К вопросу об особенностях нормативного построения древнерусских уголовных законов / Э. В. Георгиевский // Проблемы кодификации уголовного закона : история, современность, будущее (посвящается 200-летию проекта Уголовного уложения 1813 года) : материалы VIII Российского конгресса уголовного права, состоявшегося 30–31 мая 2013 г. / ответ. ред. докт. юрид. наук, проф. В. С. Комиссаров. – М. : Юридлитинформ, 2013 – С. 38–41.

2. Георгиевский Э. В. Некоторые особенности уголовной ответственности в праве древнерусского государства / Э. В. Георгиевский // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10-11

жовт.2013 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013 – С. 664–668.

3. Долопчев В. О праве необходимой обороны. Юридический весник / В. Долопчев, 1874, С.-Петербург, – № 11-12. – С. 16–167.

4. Исаев И. А. Символизм правовой формы (историческая перспектива) / И. А. Исаев // Правоведение. 2002. – № 6. – С. 5–11.

5. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – 430 с.

6. Kaiser D. The Irowth of Law in Medieval Russie. Princeton University Press, 1980.

7. Wieszynsky J. The Frontier in Early Russian History. The Russian Review, N.-Y., 1972. – № 2. – p. 110

Биковська А.С.,

слухач ННІФПСКМ НА ВС

НОРМА ЯК КРИТЕРІЙ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДЕНКИ

Поняття девіантної поведінки, перш за все, пов'язано з поняттям «норма». У науці існує багато визначень норми. Норму визначають як ідеал, функціональний оптимум, стан максимальної рівноваги з середовищем, тощо. Різні наукові школи розглядають поняття норми і відхилень від неї вузько спрямовано, в залежності від того, до якого фаху належать їх представники, якими системами координат вони керуються.

Виходячи за межі виключно соціальної трактовки норми і девіації (статистичний та професійно-організаційний підходи, соціальні репрезентації), ми хочемо звернутися і до таких концептуальних підходів як: психологічний; психіатричний; етнокультурний; віковий; педагогічний; гендерний.

Психологічний підхід, на відміну від соціального, розглядає девіантну поведінку у зв'язку з внутрішньоособистісним конфліктом, деструкцією і саморуйнуванням особистості. Мова йде про те, що сутністю девіантності слід вважати блокування особистісного зростання і, навіть, деградацію особи, що є наслідком, а іноді й своєрідною метою поведінки, що відхиляється. Девіант, відповідно до цього підходу, усвідомлено або неусвідомлено прагне зруйнувати

власну самоцінність, позбавити себе унікальності, не дозволити собі реалізувати наявні задатки (мова йде про адиктивні форми поведінки, навіть її криміналізацію як спосіб «соціального самогубства»).

В рамках *психіатричного підходу* девіантні форми поведінки розглядаються як преморбідні особливості особи, сприяючі формуванню тих або інших психічних розладів і захворювань. Під девіаціями розуміють ті відхилення поведінки, що не досягли патологічної виразності, виступаючи у якості «нібито психічних розладів» (донозологічних), які не повною мірою відповідають загальноприйнятим критеріям діагностики симптомів або синдромів. Однак, не дивлячись на те, що ці відхилення і не досягли психопатологічного рівня, вони все ж таки позначаються терміном «розлад».

Етнокультурний підхід передбачає, що девіації слід розглядати крізь призму традицій того або іншого співтовариства. Вважається, що норми поведінки, прийняті в одній етнокультурній групі або соціокультурному середовищі, можуть значно відрізнятись від норм (традицій) інших груп. Внаслідок цього істотним визнається врахування етнічних, національних, расових, конфесійних цінностей людини. Передбачається, що діагностика девіантної поведінки можлива лише у випадках, якщо така поведінка не узгоджується з нормами, прийнятими в мікросоціумі, або людина демонструє поведінкову ригідність і нездатність до адаптації в нових етнокультурних умовах (наприклад, у випадках міграції). Останнє може проявлятися, навіть, з першого погляду, у незначних аспектах спілкування, проте заважати взаєморозумінню та викликати конфлікти на побутовому ґрунті. Наприклад, це стосується мови жестів. Загальновідомо, що одні й ті ж самі жести у людей різних національностей мають різне значення. Там, де українець киває головою в знак згоди, болгарин робить навпаки; висунутий язик у народів Європи – пустощі, у Китаї – демонстрація загрози, а в Індії – гнів. Культурні норми визначають навіть стиль мислення, відношення людини до життєвих проблем, пошуку істини тощо.

Віковий підхід розглядає девіації з позиції вікових особливостей і норм. Поведінка, не відповідна віковим шаблонам і традиціям, може бути визнана такою, що відхиляється. Це можуть бути як кількісні (гротескові) відхилення, відставання (ретардація) або випередження

(акселерація) вікових поведінкових норм, так і їх якісні інверсії, у тому числі статевого характеру.

Педагогічний підхід схильний визнавати девіантну поведінку таку, що не відповідає завданням та вимогам виховання.

Гендерний підхід виходить з уявлення про традиційні статеві стереотипи маскулінної та фемінної поведінки. Девіантною поведінкою в рамках даного підходу може вважатися гіперрольова поведінка і інверсія шаблонів гендерного стилю.

Отже, в найбільш загальному вигляді девіантна поведінка становить собою систему вчинків психічно здорової особистості, що відхиляються від загальноприйнятої норми (права, моралі, культури тощо).

Список використаних джерел

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. – К.: МАУП, 2006. – С. 1-15
2. Виденев И.А. Психология девиантного поведения: учебное пособие. – Х.: Ун-т внутр. дел, 1997. – С.4-16
3. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков: социально-психологические и психиатрические аспекты. – Минск: Беларусь, 1988. – С. 75-95
4. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения: учебное пособие. – СПб.: Речь, 2005. – С. 10-27
5. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков. – М.: Академический Проект, 2005. – С. 8-23
6. Башкатов И.П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. – М.: Информпечать, 2000.
7. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): учебн. пособие. – М.: издат. Центр «Академия», 2003. – 288 с.
8. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. – К.: ВіАн, 1996. – 345 с.

Вдовенко С.М.,

старший лаборант кафедри філософії та
юридичної логіки НАВС

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Як відомо, сучасний виховний процес вимагає перетворення особистості на суб'єкт соціалізації. Підставою для виокремлення цієї проблеми в окремий напрям діяльності держави стало загострення соціальних протиріч, зміни усєї соціальної структури суспільства, інтенсивні процеси розшарування населення за майновою ознакою, виникнення міжгрупових та міжособистісних конфліктів, зростання кількості тяжких злочинів. Як відомо, поняття “соціалізація” активно використовується як наукова категорія представниками багатьох гуманітарних наук. Це поняття з'явилося наприкінці ХІХ ст. в американській та французькій соціології.

Так, наприклад, Ф. Г. Гіддінгс уважав, що соціалізація як процес “розвитку соціальної природи чи характеру” Результатом цього процесу має бути багатоваріантна поведінка, що забезпечує взаєморозуміння та комунікацію людей і відповідає суспільній свідомості [1, с. 9].

Іншим поглядом на розуміння соціалізації є визначення цього процесу як прийняття індивідом групових норм, “прийняття особистістю переконань, цінностей і норм, характерних для груп...” [2, с.27].

Представники французької науки під соціалізацією розуміли сукупність взаєморозумінь, взаємовідносин із суспільством, у яких індивід виступає в процесі формування як особистість [3, с. 123].

У вітчизняній науці соціалізація трактувалась як входження в соціальне середовище шляхом пристосування до нього [4, с. 124]. Головною метою соціалізації, на думку І. С. Кона, є засвоєння індивідом соціального досвіду, певної системи соціальних ролей і культури. Пізніше І. С. Кон і В. Б. Ольшанський стали розглядати соціалізацію як “процес, під час якого людська істота з певними особистісними задатками набуває якостей, потрібних їй для життєвої діяльності” [5, с. 22, 101; 6].

Отже, категорія “соціалізація” у соціально-психологічному контексті охоплює процес і результати взаємодії індивіда із сукупністю соціальних впливів. Н. В. Андрєєнкова із цих позицій у структуру соціалізації включає соціальне пізнання, оволодіння певними навичками практичної діяльності, інтернаціоналізацію певних форм, позицій і ролей, вироблення ціннісних орієнтацій і установок, а також залучення людини до активної творчої діяльності [7, с. 44].

У науковій юридичній літературі зміст категорії “соціалізація” розглядається звужено як “формування нової системи норм, поглядів особистості” [8, с. 33.]. Таке розуміння категорії “соціалізація” розкриває її зміст із точки зору досягнутого результату в межах діючого правового поля, існуючого менталітету, суспільної правосвідомості, правової та політичної культури суспільства. У такому випадку ігнорується структура самого процесу та механізми його реалізації. Це є цілком закономірно, оскільки зазначенні питання не є об’єктом філософсько-правового та юридичного дослідження. Звідси і розбіжності філософсько-правових, юридичних та соціально-психологічних досліджень у розумінні процесу виправлення і ресоціалізації засуджених.

У напрямі подолання цих розбіжностей були спрямовані дослідження Р. В. Ващенко, Г. О. Радова, В. В. Сулицького, О. П. Северова, В. М. Синьова та ін. Р. В. Ващенко і В. В. Сулицький під ресоціалізацією пропонують розуміти процес виправлення засудженого, формування у нього правослухняної поведінки, стимулювання на таку життєву позицію, що відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження та розвитку соціально корисних якостей і відносин, подальшої адаптації до самостійного життя на волі [9, с. 30]. Таким чином, можна помітити, що поняття виправлення засудженого, на думку зазначених учених, почало формулюватися диференційовано у контексті системи “мінімуму і оптимуму” в очікування на зміни в особі засудженого і його поведінці. На цьому фоні сформувався такий погляд на процес виправлення, який обов’язково включає механізм закріплення та сприяння утвердженню позитивних змін в особистості засудженого, які визначаються термінами “ресоціалізація” і (або) “соціальна адаптація”.

В. М. Синьов та О. П. Северовим дійшли до висновку, що наукова розробка цієї проблеми та визначення оптимальних шляхів її вирішення у практиці установ виконання покарань потребує перш за

все теоретичного осмислення низки питань, серед яких виділяються такі: параметри оцінки готовності засуджених до сприйняття виховних впливів, класифікація засуджених за рівнями її сформованості, визначення факторів, які впливають на готовність до сприйняття виховного впливу, та умови формування зазначеної готовності [19, с. 68.]. При цьому в системі індивідуальної готовності до сприйняття засобів виховного впливу на перше місце автори зазначеної ідеї ставлять особистісну установку засуджених на каяття.

Зазначені ідеї вплинули на правотворчу діяльність законодавця при розробці та прийнятті Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України.. При цьому під виправленням засудженого розуміється “процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки” (ч. 1 ст. 6 КВК України); під ресоціалізацією – “свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві” (ч. 2 ст. 6 КВК України). Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив (ч. 2 ст. 6 КВК України). Виходячи з цього, у чинному КВК України (ч. 1 ст. 123) вперше на рівні закону закріплено поняття соціально-виховної роботи з засудженими як цілеспрямованої діяльності персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. Соціально-виховна робота у законі розглядається як засіб духовного впливу на засудженого, спроба поліпшити його особистість за час відбування покарання шляхом цілеспрямованого виправного впливу, поновлення або прищеплювання засудженим навичок правильної орієнтації в системі духовно-моральних цінностей, психологічної та іншої підготовки до ведення морального, соціально корисного способу життя після звільнення з місць позбавлення волі.

Результатом такої ресоціалізації має бути соціальна адаптація після звільнення; формування у засуджених свідомого ставлення до цілей свого виправлення, їх становлення на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно корисної діяльності.

Враховуючи вищевикладене, робимо висновок, що чинне законодавство визначає правову основу для організації процесу виправлення і ресоціалізації засуджених. Проте цього явно недостатньо як з точки зору очікуваного результату, так і з позиції засобів його досягнення. Для цього потрібні додаткові дослідження у сфері соціальної та пенітенціарної педагогіки та психології, які були б спрямовані на виявлення закономірностей, принципів, що визначають зміст соціально-виховної роботи, навчання та психолого-педагогічної діяльності співробітників УВП, інших посадових осіб, спрямованих на виправлення і ресоціалізацію засуджених.

Список використаних джерел

1. Шестопал Е. Б. Личность и политика. Критический очерк современных западных концепций политической социализации / Шестопал Е. Б. – М. : Мысль, 1988. – 203 с.
2. Krech D., Crutehfield R. S., Ballachey E. L. Individual in society / Krech D., Crutehfield R. S., Ballachey E. L. – New York, 1962. – 338 p.
3. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / Тейяр де Шарден П. – М. : Прогресс, 1965. – 296 с.
4. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории. – СПб.: ИГУП, 1999. – 592 с
- 5.. Кон И. С. Социология личности / Кон И. С. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
6. Кон И. С., Ольшанский В. Б. Социализация / Кон И. С., Ольшанский В. Б. // Философский словарь. – М., 1970. – Т. 5. – С. 66 – 67.
7. Андреевкова Н. В. Проблемы социализации личности / Андреевкова Н. В. // Социальные исследования. – 1970. – Вып. 3. – С. 38 – 53.
8. Рыбак, М. С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы : проблемы теории и практики : дис. ... доктора. юрид. наук. : 12.00.08 / М. С. Рыбак – Саратов, 2001. – 38 с.
9. Ващенко Р. В., Сулицький В. В. Організаційно-правові питання ресоціалізації засуджених / Р. В. Ващенко, В. В. Сулицький // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. / [Редкол.: В. М. Синьов (голов, ред.) та ін.] – К. : КІВС, “МП Леся”, 2003. – № 8. – С.28-37

10. Синьов В. М., Северов О. П. Особливості сформованості у засуджених психологічної готовності до сприйняття виховного впливу / В. М. Синьов, О. П. Северов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : КІВС, 1999. – №4. – С. 62-69.

Воят Л.І.,

старший науковий співробітник
НЛ з проблем кадрового
забезпечення діяльності ОВС
ННІПФПГБВВ НАВС

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ДО ДІЙ В УМОВАХ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Грунтуючись на наявних у науковій літературі підходах [1; 2; 3; 4], надамо визначення психологічної підготовки працівників міліції до дій у ситуаціях необхідної оборони як цілеспрямованого та спеціалізованого стосовно умов професійної діяльності виду психологічної підготовки, що являє собою організований і систематичний процес, спрямований на формування й розвиток у працівників системи знань, умінь, навичок і професійно значущих психологічних якостей, які забезпечують ефективне розв'язання професійних завдань у ситуаціях необхідної оборони, а також успішне подолання психологічних труднощів, що при цьому виникають.

Результатом такої підготовки повинна стати психологічна підготовленість працівників міліції, до структури якої входить:

1) загальна психологічна підготовка – формування базових соціально-етичних якостей, професійних цілей і цінностей культури, що передбачає вміння виконувати професійні завдання з урахуванням їх психологічних аспектів, повагу до людини, орієнтацію на розуміння її психології, прагнення до наукового вивчення психологічних аспектів життєвих ситуацій. Така підготовка забезпечується вивченням психології та насиченням психологічним змістом гуманітарних, загальноюридичних і спеціальних дисциплін, здійсненням цілеспрямованих виховних та соціально-психологічних заходів;

2) спеціальна психологічна підготовка – розвиток і тренування вмінь, навичок та професійно значущих властивостей та якостей,

необхідних для виконання конкретних професійних завдань. Така підготовка здійснюється за допомогою застосування активних методів групової та індивідуальної роботи в межах спеціалізованих спецкурсів.

На нашу думку, головними завданнями психологічної підготовки працівників міліції до дій у ситуаціях необхідної оборони мають бути:

1) розвиток професійно-психологічної орієнтованості фахівця, тобто здатності визначати психологічні аспекти в різних ситуаціях професійної діяльності;

2) розвиток і формування професійно значущих властивостей та якостей;

3) набуття знань щодо можливих варіантів екстремальних ситуацій та особливостей їх перебігу, засобів реагування на них;

4) формування вмінь здійснення психологічного впливу на об'єкти професійної діяльності, використання при цьому як вербальних, так і невербальних можливостей;

5) формування психологічної стійкості, впевненості в собі та «психологічної надійності» щодо впливу характерних для службової діяльності психотравмуючих чинників;

6) формування вмінь діагностики та корекції власних негативних психологічних станів, розвиток і вдосконалення вмінь самоконтролю та самовладання в психологічно складних ситуаціях, що виникають при виконанні професійних завдань.

Ці завдання й визначають, на нашу думку, головний зміст психологічної підготовки працівників міліції до дій у ситуаціях необхідної оборони. Основа професійно-психологічної концепції – прикладне навчання, засвоєння не лише теоретичних знань, а й навчання практичному їх застосуванню, розвиток професійно значущих особистісних властивостей та якостей.

Психологічна підготовленість до дій в екстремальних ситуаціях, у тому числі пов'язаних з необхідною обороною, є невід'ємною складовою готовності працівників міліції до професійної діяльності.

У сучасній психологічній науці існує значна кількість підходів до визначення поняття «готовність до професійної діяльності». Однак беззаперечним є твердження, що така готовність є складним особистісним утворенням, до якого входять морально-вольові якості особистості, мотиви діяльності, знання, практичні вміння й навички,

індивідуально-психологічні властивості та якості, які забезпечують залучення до нової сфери діяльності й ефективність її виконання.

У контексті нашого дослідження найбільш важливою є психологічна готовність працівника до певних ситуацій професійної діяльності. Аналіз спеціальної літератури дає змогу виділити два основних підходи до визначення такої готовності – функціональний та особистісний. Функціональний підхід розглядає психологічну готовність до діяльності як певний стан психічних функцій, що забезпечує високий рівень досягнень при здійсненні діяльності. Особистісний підхід визначає психологічну готовність як результат підготовки до певної діяльності, що конкретизується у формуванні певних якостей суб'єкта.

Таким чином, «психологічна готовність до певних ситуацій професійної діяльності» – це оптимальний комплекс індивідуально-типологічних та індивідуально-психологічних властивостей, який включає в себе професійні мотиви, темпераментні й характерологічні особливості особистості; професійні та професійно-психологічні знання, вміння і навички.

На думку провідних науковців у галузі освіти дорослих, вона повинна бути спрямованою не стільки на трансляцію вже наявних знань та формування на їх основі відповідних професійних умінь і навичок, які швидко старіють, скільки на підвищення загальнокультурного рівня працівників, засвоєння ними основ соціальних наук, на розвиток творчого потенціалу, бажання та уміння постійно вчитися. Провідною ідеєю безперервної освіти є ідея формування компетентності як здатності вирішувати проблеми, що постають перед професіоналом, самостійно набувати (створювати) необхідні знання та уміння. Відповідно, такий фахівець буде здатен виважено реагувати й на нестандартні чи екстремальні ситуації, які виникають у процесі реалізації професійних обов'язків, що особливо актуально для працівників міліції.

Нині в Україні актуалізувалися чинники, що активізують і загострюють проблему вдосконалення психологічної підготовки працівників: поглиблення та поширення демократичних засад життя діяльності суспільства, гуманістичні тенденції, відмова від адміністративно-командних методів, що підвищує роль психологічних знань у професійній діяльності ОВС. Отже, психологічна підготовленість працівника – це обов'язкова складова його

професійної підготовленості. Тому психологічна підготовка повинна посідати самостійне місце в системі професійної підготовки, що не виключає можливості використання окремих психологічних елементів при проведенні занять зі спеціальної, бойової та фізичної підготовки в спеціалізованих навчальних закладах МВС України та практичних підрозділах ОВС.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Розвиток комунікативних умінь керівників міліції та вирішення конфліктів (психолого-педагогічний аспект) : [навч. посіб.] / [Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Підкоков П. П.]. – К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. – 120 с.

2. Ірхін Ю. Б. Психопрофілактична робота з персоналом органів внутрішніх справ : [навч. посіб.] / Юрій Борисович Ірхін. – К., 2005. – 148 с.

3. Формування психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних ситуаціях затримання озброєного злочинця : [наук.-практ. посіб.] / [Казміренко В. П., Казміренко Л. І., Александров Д. О. та ін.]; за заг. ред. В. В. Коваленка. – Чернівці, 2013. – 96 с.

4. Юридична психологія : [підруч.] / [Александров Д. О., Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. та ін.]; заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. – [2-ге вид., доопрац. та доп.]. – К. : КНТ, 2008. – 352 с.

5. Доповіді ЮНЕСКО «Якість населення як основа стабільного розвитку економіки» (1999 р.), «Освіта для прийдешнього тисячоліття» (2000 р.).

Горошко А.М.,
курсант ННПФПСКМ НАВС

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Напружена, нестійка соціальна та економічна ситуація, яка склалася в даний час в Україні, зумовлює ріст різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці дітей. Серед них особливу увагу і тривогу викликають не лише прогресуюча відчуженість, а й підвищена тривожність, цинізм, жорстокість, агресивність. Найбільш гостро цей

процес проявляється на межі переходу дитини з дитинства у доросле життя – підлітковий вік [2, с. 42].

Насамперед, необхідно зауважити, що законодавство визначає неповнолітніми осіб, віком від 14 до 18 років. Згідно Кримінального кодексу України кримінальна відповідальність за загальним правилом може наставати з 16 років. Проте, ч. 2 ст. 22 передбачає вичерпний перелік злочинів, при яких вік кримінальної відповідальності знижений до 14 років. М. Музика вважає, що це обумовлено: по-перше, тим, що дитина у віці з 14 до 16 років спроможна усвідомлювати фактичні ознаки і суспільну небезпечність вчиненого нею діяння; по-друге, значною поширеністю саме цих злочинів серед неповнолітніх вказаного віку.

Для неповнолітніх злочинців характерним є низький рівень соціальної адаптації, і, навпаки, високий ступінь відчуження від важливих малих соціальних груп (родина, однокласники, друзі і т.д.). Такі підлітки менш ввічливі і справедливі у стосунках з однолітками і однокласниками, меншою мірою відчувають свою відповідальність, імпульсивність. Вони розсіяні, ненаполегливі у навчанні і виявляють більший антагонізм до контролю.

Коли йде перехід з дитячого світу в дорослий, підліток не належить повністю ні до першого, ні до другого. Вони являють собою «третій світ». Ця особливість його соціальної ситуації і життєвого світу виявляється й у його психіці, для якої типовими є внутрішні протиріччя, агресивність, схильність приймати крайні позиції і точки зору. Ця напруга і конфліктність тим більша, чим різкіші відмінності між світом дитинства і світом дорослості.

Критичним фактором виступає також повна зневага до виховання дітей. Відсутність контролю з боку батьків найчастіше призводила до розвитку злочинних нахилів у них. Родина є тим першим колективом, який формує в людині поняття про те, як необхідно жити, що потрібно знати, як треба поводитися тощо. У родині молода людина одержує перші практичні навички взаємин з іншими людьми, засвоює норми, які регулюють ці взаємини. Тут уперше виникає конфлікт між "хочу" та "не можна". Все це визначає той факт, що більшість особливостей, які характеризують дорослого злочинця (як, втім, і будь-яку іншу особистість), походять корінням з ранніх років життя людини. Адже навіть доросла людина нерідко

дивиться на явища крізь призму вироблених у дитинстві оцінок та понять [4, с.65].

Нерідко і самі батьки бувають притягнуті до судової відповідальності. Наприклад, в одному дослідженні було виявлено, що в 39% хлопчиків, що стали малолітніми злочинцями, батьки також були злочинцями і лише в 16% батьків не притягувалися до судової відповідальності.

Проведені дослідження показали, що матеріальні труднощі є однією з найважливіших причин здійснення злочинів, а особливо за умови нерівномірного розподілу матеріальних ресурсів. Це виникає через підвищену мобільність суспільства, яке в свою чергу змушує змінювати сімейний статут, формувати нові традиції і т.д.

Для злочинності неповнолітніх, як правило, характерна корислива мотивація. Так, крадіжки найчастіше скоюються для заволодіння престижними речами, які чесним шляхом молоді люди отримати не можуть. Що стосується агресивних, насильницьких злочинів, то тут переважає груповий характер, і в основному немотивована жорстокість із наслідуванням зарубіжних бойовиків.

Злочинність неповнолітніх тісно пов'язана з підлітковим алкоголізмом, токсикоманією, наркоманією, ігromanією. Алкогольні ексцеси неповнолітніх - це і способи «дорослого» самоствердження, проведення дозвілля, вільного спілкування. Вони - групові за своїм характером. Навряд чи можна зустріти випадки, коли підлітки вживали алкоголь поодиноці. Їм обов'язково потрібні глядачі, аудиторія, дії перед нею і становлять суть групового алкогольного ексцесу. Нерідко помилково вважають, що є лише один механізм зв'язку злочинності неповнолітніх з алкоголізмом, а саме - вчинення злочинів у стані алкогольного сп'яніння [1, с. 150].

Таким чином, можна бачити, що зростання злочинності неповнолітніх має викликати значне занепокоєння у суспільстві, що стимулювало б введення спеціальних заходів для її відвернення. Звичайно, важливе місце у подоланні злочинності займає проведення профілактичної роботи, втім, оскільки після закінчення школи роль педагогічного виховання вичерпується, на виховні процеси молоді стає майже неможливо впливати. Основним напрямком запобігання злочинності тоді є організація вільного часу молоді, його вноормованість [3, с.47].

Адже уся робота у навчальних установах спрямована на оволодіння тільки певними знаннями основних навчальних предметів. Правові установи не формують у частини неповнолітніх пошани до права, не створюють стійких правових мотивів поведінки, не є перешкодою для вчинення правопорушень. Усунути ці недоліки неправових переконань неповнолітніх — основна мета правовиховної роботи.

Список використаних джерел

1. Аршава І.Ф., Репіна О.Г., Аршава І.О. Юридична психологія— Д.: Вид-во ДНУ, 2008.- 180 с.
2. Голіна В.О. Особистість неповнолітнього злочинця: сучасний кримінологічний портрет / В.Голіна, Б. Головкін // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 1(51). – С. 42-53.
3. Дубчак Л.К. Злочинність неповнолітніх як віддзеркалення недоліків шкільного та вузівського виховання / Л. Дубчак // Підприємництво, господарство і право. –2006.-№7. – С.46-49.
4. Заросинський Ю.В. Причини і умови злочинності неповнолітніх потребують теоретичного і практичного розроблення / Ю. Заросинський // Право України. –2004. –№3. –С. 64-67

Голубовський В.Є.

здобувач кафедри філософії права та юридичної логіки НАВС

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ В РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Науковий аналіз провідних чинників, форм і методів забезпечення правомірної поведінки в контексті розбудови правової держави надає можливість дійти таких висновків:

1. Соціальна значущість правомірної поведінки зумовлена сутністю та соціальним призначенням права і значною мірою залежить від характеру його впливу на поведінку людей, а також специфіки завдань держави в певній сфері регульованих відносин. Вона полягає у: а) можливості правомірної поведінки позитивно впливати на рівень

суспільних відносин, зміцнювати зв'язки між окремими суб'єктами, сприяти взаємодії між людьми; б) можливості громадян користуватися правами та свободами, реалізувати свою поведінку не забороненим законом способом, дотриманні особою встановлених державою норм права.

2. Зміст соціальної значущості правомірної поведінки передбачає: а) для держави – дотримання особою встановлених і санкціонованих державою правових норм, у яких відображені мета й завдання демократичної, соціальної, правової держави; б) для суспільства – забезпечення інтересів усіх його членів; в) для конкретного індивіда – добровільну, свідому поведінку, що виявляється в можливості громадян користуватися всіма передбаченими Конституцією України правами та свободами людини й громадянина.

3. Стимулювання правомірної поведінки у правовій державі має такі форми: а) використання права, за якої суб'єкти права самостійно обирають необхідний варіант поведінки. Ця форма вимагає високої соціально-правової активності суб'єкта; б) виконання норм права, що передбачає реалізацію нормативно-правових актів у практичній діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів, утримання від заборонених дій; в) застосування права. Остання форма полягає в комплексному поєднанні правомірних дій, за якого суб'єкт одночасно виконує обов'язки, користується правами та дотримується правових заборон; г) дотримання норм права, що передбачає утримування суб'єкта від здійснення вчинків, заборонених нормами права.

4. Правомірна поведінка корелюється з позитивною (добровільною, ініціативною) юридичною відповідальністю, яка полягає в дисциплінувальному впливі на поведінку людини, чим сприяє формуванню відповідального ставлення до своїх обов'язків. Висвітлено особливості позитивної юридичної відповідальності суб'єктів правомірної поведінки, яка передбачає можливість самостійно здійснювати вільний вибір, виконувати приписи правових норм, свої обов'язки не лише під впливом примусових, каральних санкцій, правових заборон, а свідомо, добровільно, керуючись почуттям особистої гідності. Юридичні наслідки позитивної юридичної відповідальності є сприятливими для суб'єкта та соціально бажаними. Наслідки протиправної поведінки тісно пов'язані з негативною юридичною відповідальністю. У правовій державі метод

юридичної відповідальності має не лише охоронний і каральний характер, а переважно стимулювальний. Стимулювальний вплив позитивної юридичної відповідальності має практичне вираження у правомірній поведінці осіб. Це означає, що позитивна юридична відповідальність не зводиться лише до державного примусу, як і державний примус – до юридичної відповідальності, тому що держава на підставі чинного законодавства може не лише примушувати, а й заохочувати суб'єктів правовідносин. У разі порушення правових приписів юридична відповідальність набуває охоронного значення, що також сприяє вихованню у громадян правомірної поведінки.

5. У правовій державі правомірна поведінка працівників міліції не має зводитися лише до охорони дисципліни та порядку, а, передусім, полягає в стимулюванні активної, правомірної поведінки. У діяльності працівників міліції необхідні професійно-правові навички та вміння. Це означає, що можна володіти всіма необхідними знаннями, адекватно сприймати правові цінності, однак неправильно застосовувати норми права, що може призводити до прийняття помилкових рішень, учинення неправомірних дій. Крім цього, працівники міліції мають дотримуватись основоположного принципу правомірної поведінки, який застерігає, що засіб охорони права не може порушувати власне права, а може лише здійснюватися в його межах. Виховання правомірної поведінки працівників міліції буде сприяти розбудові в Україні громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави за умови переорієнтування їх діяльності із силової на обслуговувальну, установлення партнерських стосунків із населенням.

Гребенюк М.О.,

кандидат юридичних наук доцент
кафедри юридичної психології НАВС

ЕТИОЛОГІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

На теперішній час в сучасній науковій літературі вже досить чітко сформульована позиція стосовно подібних, на перший погляд, понять за допомогою яких описуються ті або інші психологічні явища,

але при цьому акцентується увага на їхніх різних аспектах. Не став виключенням і такий термін як, деструктивна агресивна поведінка особистості. На перший погляд, психологічний зміст цього терміну давно визначений та усталений, проте можна визначити і деякі неточності при визначенні саме поведінкового ракурсу розуміння.

Нагадаємо, що в психологічній науці існує чотири основних теоретичних напрямки визначення етіології деструктивної агресії. Один з них розглядає агресію як вроджений інстинкт (З. Фрейд, К. Лоренц). Другий - обумовлює агресію генетичною спадковістю, рівнем гормонів або специфікою функціонування ЦНС людини, тобто біохімічними факторами. Третій напрямок пов'язує агресію з фрустрацією, тобто тут вже враховується можливість зовнішнього (соціального) впливу (Д. Доллард, Н. Міллер, Л. Берковіц). Четвертий напрямок вважає агресію продуктом соціального навчання (А. Бандура). Разом із тим, все більше сучасних науковців пропонують розглядати агресію та її витоків з урахуванням різних теоретичних підходів.

Така багатоманітність форм прояву людської агресії дозволяє різним авторам, в залежності від мети і завдань досліджень, вкладати в поняття агресії різний зміст. Як вважає Т. Румянцева, частково це можна пояснити і наявністю широкого кола наукових дисциплін, що вивчають цей феномен. В рамках природничих наук вона вивчається біологією, біохімією, нейрофізіологією, генетикою і т. ін. але, зрозуміло, що акцент тут робиться на вивченні внутрішніх біологічних детермінант агресивної поведінки. Соціальні науки вивчають агресію в контексті суспільства і культури, відтак роль інтегруючого центру цих досліджень традиційно займає психологічна наука. Однак, в силу наявності в ній різних шкіл і методологічних напрямків, тут також відсутнє єдине універсальне визначення агресії.

Зокрема, відомі американські дослідники Р. Берон та Д. Річардсон пропонують визначати агресію як будь-яку форму поведінки, націлену на заподіяння шкоди іншій живій істоті, що не бажає подібного поводження [2]. Оскільки дане визначення є одним з найбільш поширених серед західних фахівців, розглянемо та проаналізуємо основні його ракурси більш докладно.

1. Агресія – це форма поведінки. Досить часто агресія асоціюється з негативними емоційним, когнітивним та поведінковим компонентами, на чому наголошував А.Басс. При цьому, провідну

роль, на думку Р. Берона та Д. Річардсона, тут відіграє саме поведінка. Ця точка зору підтверджується результатами ряду досліджень. Так, згідно К. Ізарду, емоція гніву лише в 8% випадках виступає причиною агресії, і в 19% випадків – її наслідком. Тому, вважає дослідник, необхідно розрізняти поняття "агресія" та "ворожість". Остання є комплексною афективно-когнітивною рисою або установками особистості, тобто складається, головним чином, з афективного досвіду (емоцій, почуттів), в той час як агресія містить дії [3].

2. Агресія – це намір. Даний критерій виключає випадкове ненавмисне заподіяння шкоди жертві. Так, Е.Фромм вважав випадкове нанесення шкоди "псевдо агресією". Слід зазначити, що психоаналіз дещо ускладнює розуміння ненавмисної агресії, використовуючи поняття неусвідомленої агресивної мотивації [4].

3. Агресія – це заподіяння фізичної чи психологічної шкоди. Тобто результатом агресії є будь-які негативні наслідки, а не окремі їх види, як, наприклад, тілесні ушкодження.

4. Агресія порушує життєдіяльність організмів. Даний постулат є достатньо спірним, адже деякі фахівці (Е. Фромм) під об'єктами агресії розуміють і неживі об'єкти. Як зазначає А. Реан, збиток людині можна нанести за рахунок пошкодження неживих об'єктів, від стану яких залежить фізичний або психологічна безпека людини [5]. Однак Р. Берон та Д. Річардсон вважають, що дії, які завдають збитки неживим об'єктам, емоційні або експресивні за своєю природою, і тому є прикладами опосередкованої агресії.

5. Агресія порушує безпеку істоти, яка прагне уникнути нападу. Дане застереження виводить з-під визначення агресії прояви, що носять садомазохистський та аутоагресивний (суїцид) характер. Це положення також є спірним, оскільки, наприклад, з точки зору психоаналізу аутоагресія є так само проявом агресії.

Вище опрацьовані ракурси ще підтверджують досить дискусійний характер поняття "деструктивна агресивна поведінка", що потребує подальшого уточнення, особливо в контексті його юридично-правової оцінки.

Список використаних джерел

1. Семь путей к катастрофе: деструктивное поведение в современном мире / Короленко Ц. П., Донских Т. А. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1990. – 224 с.

2. Сырцев А. В. Клинико-психологические механизмы деструктивного поведения у подростков с дисгармонией психического развития: дис. ... канд. психол. наук. – Санкт-Петербург, 2003. – 246 с.

3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / пер. с англ. Э. М. Телятникова, Т. В. Панфилова. – Мн.: ООО «Попурри», 1999. – 624 с.

4. Фурманов И. А. Психология детей с нарушениями поведения: пособие для психологов и педагогов. – М.: Гуманитар. изд. центр «ВЛАДОС», 2004. – 351 с.

5. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков. – М.: Академический Проект; Трикста, 2005. – 336 с.

Грудзур О. М.,

кандидат юридичних наук
викладач кафедри кримінального
права НАВС

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА Ч. 4 СТ. 401 КК УКРАЇНИ: НЕДОЛІКИ ЮРИДИЧНОГО ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ТРУДНОЩІ ЗАСТОСУВАННЯ

Існуюче положення щодо звільнення військовослужбовців або військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірочних) або спеціальних зборів від кримінальної відповідальності (ч. 4 ст. 401 КК України) викликає цілу низку неузгодженостей, які стосуються як самої законодавчої конструкції цього виду звільнення, так і можливостей його реалізації. У цьому ж контексті виникає питання і про доцільність та необхідність існування такого виду звільнення.

Зокрема, в ч. 4 ст. 401 КК України зазначається, що особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями розділу XIX Особливої частини, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 КК України із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Найперше, що обумовлює складнощі розуміння та реалізації вказаного положення, це відсутність чіткого переліку умов звільнення від кримінальної відповідальності. По-друге, не зовсім зрозумілим

залишається питання щодо кола тих злочинів, за вчинення яких може бути застосовано звільнення від кримінальної відповідальності (всі злочини, передбачені розділом XIX Особливої частини, чи тільки злочини невеликої тяжкості та необережні злочини середньої тяжкості, що передбачені в цьому розділі).

Водночас ст. 44 КК України, на положення якої й орієнтується ч. 4 ст. 401 КК України встановлює загальні засади звільнення від кримінальної відповідальності і не визначає конкретних умов звільнення. Все це обумовлює наявність широких дискреційних повноважень суду щодо можливостей звільнення військовослужбовців або військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірочних) або спеціальних зборів від кримінальної відповідальності, а це в свою чергу створює загрозу неоднакового застосування закону про кримінальну відповідальність.

З цього приводу Ю.В. Баулін зазначає, що існуюче законодавче формулювання звільнення від кримінальної відповідальності є результатом технічної помилки, що мала місце при підготовці КК. Відтак, реалізація положень, передбачених ч. 4 ст. 401 КК є практично неможливою [1, с. 296]. Йдеться про те, що в процесі підготовки КК відбулася технічна помилка і положення, які закладалися в ч. 4 ст. 401 КК мали стосуватися особливостей звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Однак зміна нумерації статей, яка мала місце під час підготовки проекту КК, не знайшла належного відображення в ч. 4 ст. 401 і тому відбулося викривлення змісту тих позицій, які початково закладалися в цю норму, а саме особливості звільнення із застосуванням заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України стосуються не тільки звільнення від кримінальної відповідальності, у зв'язку із дійовим каяттям (як це планувалося), а загальних засад звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 44 КК України «Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності»).

У цьому випадку умови звільнення військовослужбовців або військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірочних) або спеціальних зборів від кримінальної відповідальності видаються абсолютно неконкретизованими, адже ст. 44 КК України передбачає, що особа, яка вчинила злочин звільняється від відповідальності у випадках передбачених цим кодексом. Відтак, відповідно до буквального розуміння змісту ч. 4 ст. 401 КК України, будь-

яка особа, яка вчинила будь-який злочин, передбачений розділом XIX Особливої частини КК України без жодних додаткових умов може бути звільнена судом від кримінальної відповідальності.

Поряд із цим не зовсім зрозумілим залишається коло можливих заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, які можуть застосовуватися до осіб що звільняються від кримінальної відповідальності. Зокрема, ч. 4 ст. 401 не містить жодної конкретизації чи обмежень щодо кола таких заходів. Натомість Дисциплінарний статут Збройних Сил України не встановлює особливостей накладення (застосування) заходів передбачених цим статутом до осіб звільнених від кримінальної відповідальності. Таким чином можемо припустити, що накладення (застосування) вказаних заходів повинно здійснюватися в загальному порядку, а вибір конкретного виду стягнення прямо не обумовлюється тяжкістю вчиненого злочину і по суті може не залежати від нього. Отже, виходячи з буквального розуміння змісту ч. 4 ст. 401 КК України, звільнення від кримінальної відповідальності по суті може застосовуватися із застосуванням будь-якого заходу, передбаченого Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, навіть того, який явно не відповідає тяжкості вчиненого злочину.

Цілком очевидно, що така ситуація не може вважатися прийнятною, а чинна редакція норми про звільнення військовослужбовців чи військовозобов'язаних від кримінальної відповідальності потребує уточнення. Насамперед таке уточнення повинно стосуватися заміни в тесті ч. 4 ст. 401 цифр «44» цифрами «45». У цьому випадку юридична підстава звільнення від кримінальної відповідальності буде прямо пов'язувати із таким видом звільнення як дійове каяття, підстави та умови якого конкретизовані в ст. 45 КК України.

Окрім того, додаткового уточнення потребує перелік можливих заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, які можуть застосовуватися до осіб, що звільнені від кримінальної відповідальності за вчинення злочину відповідної тяжкості.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : Монографія / Ю. В. Баулін. – К. : Атака, 2004.– 296 с.

Гринчук Р.А.,

студентка юридичного–психологічного
факультету ННІЗН НА ВС;

Ніколенко Д.О.,

кандидат психологічних наук доцент,
доцент кафедри психології та
педагогіки ННПП НА ВС

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем (позитивна динаміка близько 2,5%) українського суспільства.

Особливість підліткового періоду у розвитку особистості обумовлена складністю і важливістю процесів які відбуваються у житті дитини з 10 до 15 років. Перехід від дитинства до дорослого життя визначає основний зміст і специфічну відмінність усіх сторін розвитку в цей період.

Підлітковий період подовжений у часі. Він залежить від багатьох чинників і відбувається нерівномірно і неоднозначно через наявність об'єктивних і суб'єктивних факторів, які або прискорюють процес дорослішання або його стримують. З одного боку, підлітковість – це вік соціалізації, вращування в світ людської культури та суспільних цінностей, а з другого – це вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального та неповторного «Я». Руйнування попередніх стереотипів, інтересів і стосунків дитини, виникнення внутрішніх протиріч і ускладнень які виникають в процесі виховного впливу з боку дорослого суспільства у вигляді агресивності, непокори, протесту, негативізму, скептицизму, цинізму обумовлені рядом закономірностей формування особистості. По-перше, це перехід від безпосередніх, природніх форм і способів поведінки до опосередкованих, штучних, таких, що виникли в процесі культурного розвитку психологічних функцій. По-друге, це індивідуальне застосування колективних, соціальних способів адаптації, форм поведінки і мислення особистості до життя. По-третє, це перехід функцій зовні у внутрішній світ людини .

Сполучаючись із високим динамізмом економічних, соціальних та соціально-психологічних явищ сьогодення (глобалізація, агресивна інформатизація, феномени постмодерну, економічна криза та ін..) проблема соціалізації та соціальної адаптації дитини до дорослого життя набуває непересічного характеру.

Посягання на громадський і державний порядок, державну власність, права та свободи громадян, встановлений порядок управління з боку неповнолітніх особливої гостроти набуває в період масових заворушень які характеризуються участю в них великої кількості осіб незалежно від наявності чи відсутності попередньої змови й заздалегідь розробленого плану злочинних дій.

Природні особливості вікового періоду, підвищена групова сенситивність, імпульсивність, обмеженість життєвого досвіду, потреба у нових враженнях та недостатня сформованість механізмів стримування стає родючим підґрунтям для активної участі у заворушеннях, що супроводжуються насильством над людьми, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовуються як зброя.

Не кваліфікуючись як суб'єкт злочину за даних обставин, але будучи залученим до масових заворушень в складі групи або індивідуально, з певним рівнем усвідомленості чи мимовільно неповнолітні отримують зовсім іншу, соціальну соціально-психологічну, психолого-педагогічну та правову оцінку.

Визначаючи провідну роль натовпу як відносно короткочасного, контактного, чисельного скупчення людей, які перебувають у стані підвищеного емоційного збудження і об'єднані безпосередньою просторовою близькістю та загальним об'єктом уваги, слід вказати на найголовніші його характеристики, а саме: однорівневість психічних проявів та поведінки натовпу; мозаїчність відображення реальної дійсності та когнітивна спрощеність натовпу; неадекватна реактивність на зовнішні і внутрішні подразники. Поява таких нових спеціальних рис, характерних для натовпу, обумовлюється різними механізмами. Так, анонімність натовпу породжує анонімність індивіда, наслідком чого є почуття особистісної безвідповідальності, оскільки кожен вважає, що будь-які дії будуть віднесені до натовпу, а не до кожного окремо; зараження - зумовлює розповсюдження єдиного

психічного стану серед індивідів, що опинилися в натовпі; навіювання - спрямовує поведінку натовпу, проявляється у некритичному сприйнятті індивідом стимулів та закликів до дій, здатності до вчинків, які суперечать його свідомості, характеру, звичкам.

Психологічні механізми трансформації правопорушення в напрямку формування злочинної поведінки у підлітковому віці, а також їх профілактика перебувають в центрі уваги останніх соціально-психологічних, психолого-педагогічних та кримінологічних досліджень і дозволяють зробити наступні висновки: по-перше, адміністративні правопорушення становлять провідну частку в структурі скованих правопорушень і злочинів серед неповнолітніх; по-друге, в умовах соціальної нестабільності, особливо під час масових заворушень, відбувається їх різке збільшення, видозмінюються форми, змінюється структура і зміст; по-третє, спостерігаються трансформації соціально-психологічних та психолого-педагогічних механізмів протиправної поведінки, що призводить до вчинків які набувають кваліфікації злочинних; по-четверте, стрімко зростає роль спеціальних інтервенційних заходів спрямованих на реформування мотивації поведінки підлітків схильних до правопорушень, стимулювання їх особистісних змін, корекцію конкретних форм поведінки та створення сприятливих соціально-психологічних умов для особистісних змін.

Дзюбенко Н.Г.,
курсант ННПФПСКМ НА ВС

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОВС

Професійна адаптація – це пристосування працівника ОВС до нових для неї умов праці, оволодіння особистістю ціннісними орієнтаціями в межах професії, усвідомлення основних мотивів та головної мети в новій для індивіда діяльності, зближення внутрішніх, суб'єктивних норм працівника ОВС та професійної групи, засвоєння основних компонентів професійної діяльності (завдань, способів, засобів, результатів та умов). При зміні однієї з цих умов відбувається перебудова адаптаційних механізмів з урахуванням більш високих вимог, які пред'являються до індивіда оточуючим середовищем .

Темпи і якість реформування ОВС як найважливішого елемента соціальної структури, насамперед, залежать від рівня професіоналізму людей, які займаються правоохоронною діяльністю. Той факт, що професіоналізм припускає наявність деякої сукупності знань, умінь і навичок, не викликає сумніву. Але не менше значення має наявність особистісних якостей, що відповідають специфіці трудової діяльності, й, головне, постійна зацікавленість людини у професійному удосконаленні. Все це має місце у випадку професійної адаптації особистості до професії. Важливою особливістю даного процесу, при його оптимальному розвитку, є освоєння особистістю цілей діяльності, що ставляться суспільством та інститутом перед професіоналами.

Таким чином, адаптація особистості до інституту, професії і посади є необхідною, хоча і недостатньою умовою успішної діяльності як працівників, так і, в остаточному підсумку, спеціальної організації. Аналіз професійної адаптації особистості в органах внутрішніх справ у даний час утруднений недостатньою розробленістю цієї теми в соціологічній та психологічній літературі. Що ж стосується професійної адаптації в органах внутрішніх справ, то в умовах командно-централізованої системи, коли трудова діяльність мала примусового характеру, обмежувалася свобода сфери зайнятості, місце роботи, суспільна потреба у вивченні цього питання не була настільки гострою. У зв'язку з цим професійна адаптація в органах внутрішніх справ до тепер не стала предметом самостійного вивчення.

Професійна адаптація молодого працівника ОВС містить у собі ряд етапів.

У перші дні служби в молодого працівника відбувається ознайомлення з його професійною діяльністю. На даному етапі він повинний освоїти основні нормативні акти, посадові інструкції, одержати інформацію про всі елементи своєї діяльності, бути спроможним охарактеризувати основні вимоги до своєї роботи.

Відповідальність за організацію навчання в перший, ознайомчий період покладається на начальника підрозділу ОВС. Тимчасово за вперше прийнятим на роботу працівником закріплюється наставник. Наставництво в ОВС є складовою частиною системи фахового підготування та морально-психологічного виховання осіб рядового й командного складу. Мета наставництва – прискорення процесу становлення молодого працівника як спеціаліста своєї справи,

формування в нього морально-психологічних і вольових якостей, необхідних для виконання завдань, що поставили перед ОВС.

На другому етапі працівник повинний перейти до самостійної діяльності в повному змісті цього слова. З'являються елементи творчості. Працівник ефективно здійснює свої функціональні обов'язки, спроможний замінити іншого працівника за суміжним фахом.

Етап професійної майстерності, високого ступеня суспільної діяльності, перевищення встановлених норм. Працівники, які досягли високого рівня професійної майстерності, складають професійне ядро підрозділу [1, с. 5].

Сьогодні сформульовані деякі критерії, відповідно до яких оцінюється психологічна адаптація в умовах визначеної професійної діяльності:

1) успішність діяльності (виконання трудових завдань, ріст кваліфікації, необхідна взаємодія з членами робочої групи й іншими особами, що впливають на професійну ефективність);

2) здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу, і ефективно усунути виниклу загрозу (запобігання травм, аварій, надзвичайних подій);

3) здійснення діяльності без суттєвих порушень фізичного здоров'я.

Особливе значення має поняття «якість трудової діяльності», що характеризується надійністю, ефективністю, різнобічністю, гнучкістю і темпом роботи. Надійність може бути виражена стабільністю оптимального рівня працездатності в екстремальних умовах праці, за яким постає здатність працівника до оптимальної витрати сил і розподілу їх за часом.

Гнучкість виявляється в здатності людини своєчасно змінювати стратегію або засіб здійснення дій відповідно до змін умов праці. Показником гнучкості може служити час або швидкість зміни стратегій у відповідь на зміну ситуації.

Різнобічність – це загальна кількість варіантів стратегій, прийомів і засобів здійснення дії, кожний з яких веде до досягнення поставленої мети праці.

Службова дисципліна в органах внутрішніх справ досягається:

- створенням належних умов проходження служби особами рядового і начальницького складу;

- набуттям високого рівня професіоналізму;
- забезпеченням гласності та об'єктивності під час проведення оцінки результатів службової діяльності;
- дотриманням законності і статутного порядку;
- повсякденною вимогливістю начальників до підлеглих, постійною турботою про них, виявленням поваги до їх особистої гідності;
- вихованням в осіб рядового і начальницького складу високих моральних і ділових якостей; забезпеченням соціальної справедливості та високого рівня соціально-правового захисту;
- умілим поєднанням і правильним застосуванням заходів переконання, примусу, дисциплінарного та громадського впливу;
- належним виконанням умов контракту про проходження служби [2, с.17].

Отже, найрозповсюдженішими труднощами, з якими зустрічаються молоді працівники ОВС, це труднощі адаптації до специфіки змісту конкретної спеціальності, пов'язані із їх недостатньою професійною підготовкою. В основі цих труднощів лежить суперечливість між новими професійними вимогами, умовами діяльності та низьким рівнем сформованості практичних знань, умінь та навичок.

Одним із шляхів вирішення даної суперечності більшість молодих працівників бачать у звертанні за допомогою до більш досвідчених працівників та керівництва підрозділу.

Список використаних джерел

1. Професійна адаптація працівників ОВС: Методичні рекомендації / За заг. ред. проф. Соболева В.О. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.
2. Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2006 року N 3460-IV.

Дідух М.М.,
викладач кафедри психології та
педагогіки ННПП НАВС

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСТАЛЕНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Висока значимість діяльності органів внутрішніх справ висуває підвищені вимоги до професійної діяльності правоохоронців та їх рівня професійної компетентності. Майже щодня працівники міліції, здійснюючи діяльність по зміцненню законності, піддаються впливу негативних факторів та тривалим психічним перевантаженням.

Як свідчать результати сучасних досліджень, діяльність різних служб органів внутрішніх справ висуває однакові високі вимоги як до особистісних, так і до професійних якостей правоохоронців.

Однією із необхідних якостей успішного оволодіння правоохоронною діяльністю, дослідники виділяють професійну усталеність, під якою розуміють складну інтегративну характеристику, що у співвідношенні із спеціальними здібностями забезпечує становлення працівника органів внутрішніх справ, як професіонала (синтез властивостей і якостей особистості). Ця якість передбачає безпомилкове виконання своєї професійної діяльності, навіть у ризиконебезпечних, стресових ситуаціях, протягом усього часу.

Вперше поняття «професійна усталеність» було запропоноване вітчизняним вченим К.К.Платоновим. Під професійною усталеністю дослідник розумів властивість особистості, в якій проявляється інтенсивність, дієвість та стійкість професійної спрямованості, що реалізується в професійній діяльності [3]. Як зазначає В.Е. Ключко, в рамках системного підходу, усталеність не є результатом дії окремих елементів системи, а виступає властивістю цілісного організму, активністю самоорганізації. В свою чергу самореалізація розуміється як основа усталеності людини в якості складної, самоорганізованої системи [1]. Окрім зазначеного, підходи до визначення професійної усталеності передбачають стійкість інтересу до діяльності на одному робочому місці протягом тривалого часу, завзятості при виконанні службових завдань. В сучасних умовах, де прояви професійної деформації (яка, як відомо не залежить ні від віку, ні від стажу), брутальності, емоційної «тупості», черствості є нормою повсякденного

життя працівника ОВС, вивчення проблеми професійної усталеності є актуальним питанням сьогодення.

На основі психолого-педагогічної літератури, було визначено, що поняття професійної усталеності тісно пов'язано з поняттями емоційна усталеність, професійна надійність, адаптаційні можливості в стресових ситуаціях, емоційна та психологічна стійкість в екстремальних ситуаціях[2].

Професійна усталеність працівника органів внутрішніх справ - це якість особистості, що забезпечує швидко професіоналізацію правоохоронця, синтез якостей і властивостей особистості, що сприяє самостійному, з мінімальними емоційними затратам, та успішному оволодінню професійною діяльністю, незалежно від складності умов з найменшими помилками. Професійна усталеність у правоохоронній діяльності визначає дотримання установок та переконань при виконанні своїх функціональних обов'язків, незалежно від впливів різноманітних чинників.

Визначаючи чотириох компонентну структуру професійної спрямованості працівників ОВС (1 – соціально-мотиваційні якості, 2 – професійно-мотиваційні якості, 3 – професійно розвинуті якості), професійну усталеність було виділено як один із головних компонентів, що допомагає проявляти внутрішню активність, протистояти специфічним факторам діяльності та мобілізує внутрішні сили особистості. Як показують дослідження, професійна усталеність включає в себе загальну психологічну стійкість співробітника; вивчення (зорове, звукове та ін..) усіх психогенних факторів (робить їх очікуваними і менш дієвими); досвід вирішення професійних завдань за наявності стресових факторів, розвиток самовладання та саморегуляції [4]. Сформованість даного компоненту професійної готовності значно впливає на ефективність професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ у напружених та екстремальних ситуаціях.

Отже, професійна усталеність працівника ОВС допомагає швидко орієнтуватися в різних ситуаціях, приймати правильні рішення в складних, стресових ситуаціях, зберігаючи при цьому витримку та саморегуляцію.

Пошук шляхів удосконалення підготовки майбутніх офіцерів на основі розкриття сутності його професійної усталеності є необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел

1. Ключко В.Е. Самоорганизация в психологических системах: проблемы становления ментального пространства личности (введение в транспективный анализ). – Томск: Изд-во Томского гос. ун-та, 2005. – 174 с..
2. Ржанникова О.В. Социальная зрелость как фактор становления профессиональной устойчивости // Теория и практика физической культуры. – 1996.– № 3. – С. 39.
3. Подходы к определению понятий профессиональной устойчивости [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL :<http://publishing-vak.ru/>
4. Особенности социально-психологических характеристик и профессионально-ролевого поведения сотрудников ОВД [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : www.superinf.ru

Єрмоленко І.Я.,

здобувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Слід зазначити, що до загальних ознак адміністративної відповідальності працівників ОВС за вчинення корупційних правопорушень, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності можна віднести наступні:

1. Адміністративна відповідальність виступає, з одного боку, як необхідний елемент механізму публічного адміністрування, а з іншого – засобом охорони важливих суспільних відносин.

2. Адміністративна відповідальність є однією із форм державного примусу. У випадку притягнення працівника ОВС до такої відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, винні особи притягаються саме суддями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів та останні примушують правопорушника виконати приписи адміністративно-

правової норми щодо позбавлення його певних матеріальних благ і поновлення порушених правовідносин.

3. Адміністративна відповідальність полягає у тому, що суспільство критично оцінює (засуджує) протиправну поведінку працівника ОВС. Така критична оцінка реалізується шляхом прийняття офіційного правозастосовного акту, який видається суддею районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду на підставі чинного закону про адміністративну відповідальність та від імені держави.

4. Адміністративна відповідальність настає за вчинення працівником ОВС корупційного правопорушення. Сьогодні до адміністративних корупційних правопорушень відносять наступні діяння: 1) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення посади з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП); 2) порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУпАП); 3) порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП); 4) порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172-7 КУпАП); 5) незаконне використання інформації, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУпАП); 6) невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП) [1].

5. Мета адміністративної відповідальності полягає: 1) у вихованні працівника ОВС в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття; 2) запобігання здійснення нових корупційних правопорушень.

6. Адміністративна відповідальність здійснюється в межах захисних правовідносин, характерною особливістю яких є суб'єктний склад (посадові особи ОВС, Служби безпеки України, органів доходів і зборів України, органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури, судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів) та юридичний факт – вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. ст. 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9 КУпАП [1].

7. Адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до винних адміністративних стягнень. У ст. 23 КУпАП зазначено, що адміністративне стягнення – це міра відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне

правопорушення, в дусі до держання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [1].

8. Право притягнення працівників ОВС до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень надано багатьом суб'єктам, серед яких органи державної виконавчої влади, суди (ст. 213 КУпАП). Зокрема, відповідно до ст. 255 КУпАП, у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в статтях 218 – 221 цього Кодексу, протоколи про правопорушення мають право складати щодо статей 172-4 – 172-9 КУпАП, уповноважені на те посадові особи: органів внутрішніх справ; органів Служби безпеки України; органів доходів і зборів; органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків; прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури. Крім того, відповідно до ст. 221 КУпАП, судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 172-4 – 172-9 КУпАП [1].

9. Адміністративна відповідальність реалізується у певному (особливому) процесуальному порядку застосування адміністративних стягнень та заходів впливу на працівників ОВС. Такий процесуальний порядок забезпечує відповідні гарантії щодо законності притягнення працівника ОВС до адміністративної відповідальності та поновлення порушених прав. Крім того, процес притягнення до адміністративної відповідальності, на відміну від кримінальної відповідальності, характеризується процесуальною економією. Це є виправданим і необхідним. Але така економія повинна бути розумною, тобто, створюючи відповідні гарантії для зацікавлених осіб, “адміністративно-процесуальне” законодавство повинно запобігати тяганині та сприяти швидкому й динамічному провадженню у справах пов'язаних із вчиненням адміністративних правопорушень [2, с. 85].

10. Адміністративна відповідальність врегульована нормами адміністративно-деліктного права, котрі містять вичерпні переліки корупційних правопорушень, адміністративних стягнень і суддів, уповноважених їх застосувати, детально регулюють цей вид

провадження і у своїй сутності складають нормативну основу адміністративної відповідальності.

11. Під час притягнення працівників ОВС до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень складаються своєрідні правовідносини між органами (посадовими особами), судами, що її застосовують, та правопорушниками, причому в таких адміністративно-деліктних правовідносинах немає елементів службового підпорядкування.

12. Застосування адміністративного стягнення не спричиняє судимості. Зокрема, судимість – це певний правовий стан особи, зумовлений обвинувальним вироком, яким за вчинений нею злочин призначається покарання і настають у зв'язку з цим відповідні правообмеження.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийн. 7 груд. 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

2. Співвідношення адміністративної відповідальності з іншими заходами адміністративного примусу [Текст] : монографія / [Ю. В. Дрозд, О. Ю. Дрозд, С. М. Рогозін, С. А. Шепетько, О. М. Юрченко]. – К. : “МП Леся”, 2013 – 233 с.

Кацан Л.О.,

старший викладач кафедри
оперативно-пошукової роботи та
документування факультету
підготовки фахівців для спеціальних
підрозділів НАВС

ОЦІНКА ОСОБИСТОСТІ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ПРОФІЛАКТИКИ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Суттєве погіршення криміногенної обстановки, збільшення проявів політичних конфліктів, економічні негаразди, відсутність стабільності в суспільстві та інші чинники виступають в ролі катализаторів громадянських хвилювань та конфліктів. Все це визначає особливості оцінки особистості в оперативно-розшуковій діяльності з метою здійснення попередження та розкриття злочинів як фактор профілактики суспільних конфліктів. Зрозуміти поведінку особистості неможливо без справжнього знання психології особистості, психологічних механізмів і мотивів, соціально-психологічних явищ і процесів. Ці питання досліджували такі науковці, як: Я.Ю. Кондратьєв, І.Б. Лебедєв, А.М. Олійник, Є.І. Рогов, Цветков В.Л., Чуфаровский Ю.В. та ін.

Завдяки психології, оперативний працівник зможе здійснювати психологічний вплив на джерело інформації, наприклад: використовувати прийоми отримання інформації, встановлення контакту, вплив на психічний стан опитуваного, використання індивідуальних особливостей особистості джерела інформації, формування в нього певних уявлень; визначення істинності інформації.

Одна з основних задач оперативного працівника з вивчення психологічних аспектів особистості певної особи - створення інформаційної бази. З цією метою використовуються результати раніше проведених слідчих дій і дані оперативно-розшукової роботи [1, с. 41].

При вивченні особистості опитуваного оперативний працівник виявляє соціальний статус даної особи, виконуваним ним соціальні ролі, референтні для нього соціальні групи, соціально-позитивні і

соціально-негативні особистісні якості, його психологічні можливості в практичних ситуаціях, що мають значення для розслідування. Вивчення особистості опитуваного спрямоване на визначення найбільш ефективних прийомів психологічної взаємодії з даною особою і на побудову моделей найбільш імовірної картини її поведінки [2, с.51]. Плануючи подолання можливої протидії, необхідно враховувати такі особистісні особливості опитуваного, як рефлексивність, гнучкість або ригідність (стагнація) його мислення, а також характерологічні якості - агресивність, конфліктність поведінки, стійкість чи нестійкість до стресів, до несподівано виникаючих складних обставин. Оскільки вихідні дані про особу опитуваного часто бувають дуже мізерними, можлива побудова декількох ймовірнісних моделей поведінки особи і варіантів тактики її опитування.

Передбачаючи можливість протидії особи, оперативний працівник подумки актуалізує можливу систему прийомів правомірного психічного впливу, планує умови їх реалізації. Він повинен ретельно продумати систему додаткових, уточнюючих і контрольних питань щодо всіх наявних доказів. Постановка цих питань може переслідувати наступні цілі: одержання пояснень за наявними доказами; отримання нових відомостей про факти, що мають значення для розслідування; усунення протиріч у наявних доказах; перевірка правдивості показань; отримання та накопичення суперечливих відповідей для викриття хибності показань [3, с. 87].

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Психологію особистості особи слід вивчати в тих межах, які дозволяють оперативному працівнику забезпечити вирішення кримінально-правових, кримінально-процесуальних, криміналістичних, кримінологічних завдань по конкретній справі. Кваліфікована оцінка особистості вимагає врахування її психологічних закономірностей: потреб, спонукань, що лежать в основі вчинків (мотивів поведінки), загальної структури і окремих рис характеру, емоційно-вольової сфери, здібностей, індивідуальних особливостей інтелектуальної діяльності (сприйняття, мислення, пам'яті та інших пізнавальних процесів, формування образних уявлень, розуміння загальних тенденцій особистісної реконструкції цих уявлень, рефлексивної взаємодії з важливими особами тощо. Подальші наукові розвідки вбачаються у вирішенні актуальних питань підвищення ефективності діяльності оперативних працівників в сфері

профілактики конфліктних ситуацій в суспільстві, переходу на рівень надання послуг населенню у вирішенні нагальних проблем, тим самим зменшуючи стан напруги в суспільстві та формуючи особистість громадянина нового, європейського, формату.

Список використаних джерел

1. Кондратьев Я.Ю. Організаційно-правові та психологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності. – К.: НАВСУ. – 1997. – № 1.
2. Олійник А.М. Основи конфліктології. Психологічні засоби діяльності співробітників органів внутрішніх справ у ситуації конфліктів. - М., 2000.
3. Чуфаровский Ю.В.: Психологія оперативно-розшукової та слідчої діяльності. Навчальний посібник / Чуфаровский Ю.В. - М.: ТК Велбі, Вид-во Проспект, 2008. - 208 с.

Ластовець І.В.,
НАВС

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ

В сучасних умовах трансформації суспільства і органів внутрішніх справ зростає потреба у правоохоронці нового типу, головною характеристикою якого є гармонійне поєднання високого професіоналізму, особистісної зрілості, соціальної компетентності та моральної спрямованості працівника ОВС. Формуванню цих якостей активна увага повинна приділятися у вищих навчальних закладах МВС України.

В контексті проблеми формування гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України необхідно вирішити наступні питання:

1. Що таке «гармонійна особистість»? Яка структура та психологічні ознаки гармонійної особистості курсанта ВНЗ МВС України?
2. Яким психологічним інструментарієм можна визначити структуру та рівень гармонійності особистості?

3. Які психологічні умови формування гармонійної особистості курсантів є найбільш адекватними в межах їх навчально-професійної та службової діяльності?

4. Які найбільш ефективні психологічні засоби формування гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України?

Огляд літературних джерел показав, що поняття всебічного та гармонійного розвитку особистості неправомірно ототожнюються. Як вказує М.Й. Варій, здебільшого поняття гармонії розкривають через поняття узгодженості й доцільності: «узгоджений» - це такий, що досяг єдності, «доцільний» - у якому правильно співвідносяться його частини [2]. Гармонійність особистості з її внутрішньої психологічної сторони, за Божович Л.І, припускає високу узгодженість між свідомістю людини та її несвідомими психічними процесами. Така гармонія забезпечується моральною спрямованістю особистості, мотивуючі сили якої підпорядковані єдиному мотиву, домінуючому і на свідомому, і на несвідомому рівні. Якщо цього не відбувається, то виникають гострі внутрішні афективні конфлікти, які спотворюють і навіть руйнують особистість [1]. В той же час, факт можливості внутрішніх конфліктів на всіх етапах життєдіяльності людини є обов'язковим елементом її функціонування і джерелом розвитку, що дозволяє говорити про гармонію як динамічний стан буття особистості [2]. За Б. І. Додоновим, структура особистості придбає гармонійність в результаті максимального розвитку здібностей, які створюють домінуючу спрямованість, що надає сенс життєдіяльності людини. Автор доводить, що така, начебто однобічна спрямованість не перешкоджає, а, навпаки, стимулює розвиток багатьох інших інтересів і здібностей людини [3]. Гармонійний розвиток досить часто розглядають й як збалансований розвиток чотирьох основних сфер людини: фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної та духовної [5; 7].

К. Хорні дійшла висновку, що можна цілком обґрунтовано стверджувати про наявність особливої структури гармонійної особистості на відміну від особистості дисгармонійної [8]. Так, Мотков О.І. виділяє три групи загальних критеріїв гармонійності особистості: 1) згода з собою і навколишнім світом; 2) адаптивне корисне, стійке, тривале, творче і економічне функціонування і розвиток індивідуума; 3) психологічне, фізичне, соціальне і духовне здоров'я. В контексті цього автор описує 20 психологічних ознак гармонійної особистості людини [7].

В межах розробки моделі особистості військовослужбовців Калагін Ю.А. пише про соціально-професійний потенціал як системну характеристику гармонійного розвитку соціальних і професійних якостей особистості, їх узгодженості. Це забезпечує соціальну спрямованість професійної діяльності, ступінь соціальної відповідальності військовослужбовця [6].

Щодо психологічного інструментарію дослідження гармонійної особистості, то можна вказати на розроблений О.І. Мотковим пакет методик «Гармонія», призначений для вивчення гармонійності особистості і процесу її життя. До нього входять методики «Базові прагнення», «Спосіб життя», «Життєве призначення», «Особистісна біографія», «Експертна оцінка гармонійності особистості» та ін. При цьому методика «Особистісна біографія» є універсальною, підсумковою по відношенню до інших методик і може бути використана для діагностики гармонійності особистості і життя та загальної конструктивності особистості [6].

Окремим психологічним завданням є визначення рівня гармонійності особистості. За О.І. Мотковим, при оцінці особистісних характеристик по п'ятибальній системі найгармонійніше вираженими будуть оцінки (самооцінки) в межі 3,5- 4,5 бали, а не максимально можливі 5 балів. Також було виявлено, що часто людина виявляється гармонійною за одними параметрами особистості (психіки, тіла), і дисгармонійною за іншим. В цілому випробовуваного можна вважати гармонійною особистістю, якщо по оптимальній більшості життєво важливих показників (67% - 82%) він виходить на гармонійний рівень [7].

За результатами наших досліджень було виділено психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України, а саме: 1) професійне самовизначення, адекватна професійна мотивація майбутніх правоохоронців; 2) вміння будувати міжособистісні відносини у власній сім'ї, з колегами, з громадянами; 3) орієнтація на здоровий спосіб життя; 4) прагнення до особистісного та духовного росту [5]. Вважається за доцільне кожну складову вивчати окремим психодіагностичним методом (або методами) та визначати кореляційні зв'язки психологічних ознак особистості курсанта, які складуть ядро гармонійної особистості.

Найчастіше формування гармонійної особистості в літературі розуміється як турбота про розвиток всебічних здібностей людини. Це є вкрай важливим; бо забезпечує багатогранність людини, широту її

взаємодії з навколишнім світом, створює багатство інтересів, підвищує її цінність як члена суспільства. При цьому гармонізація особистості мовчазно зводиться до сукупності різних сторін особистості, в той час як вона повинна виступати їх вищим синтезом. На думку Л.І. Божович, умови формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості не є ідентичними. Авторка вважає, що спроби досягти розмірного та пропорційного розкриття всіх сторін особистості без турботи про формування і задоволення домінуючих її прагнень і здібностей, можуть породити конфлікти і привести не до розквіту особистості, а до стирання її індивідуальності [1]. Щодо психологічних засобів формування гармонійної особистості, то ця проблема є ще не достатньо розробленою. Особливо актуальною вона стає відносно формування гармонійної особистості курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

Список використаних джерел

- 1.Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Под редакцией Д. И. Фельдштейна. 2-е изд. / Л.И.Божович. - М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
- 2.Варій М.Й. Загальна психологія: навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. / М.Й. Варій. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
- 3.Додонов Б. И. Гармоническое развитие и типологическое своеобразие личности // Психология формирования и развития личности / Под ред. Л. И. Анцыферовой. — М.: Наука, 1981. — С. 284-304.
- 4.Калагін Ю.А. Формування особистості професіонала у ВВНЗ / Ю.А.Калагін, Д.Д.Кальмін. Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 14 берез. 2014 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2014. – С.85-87.
- 5.Ластовець І.В. Психологічні складові гармонійної особистості курсантів ВНЗ МВС України / І.В.Ластовець. – Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Серія Психологія. – № 1032.- Харків, ХНУ, 2012.- С.17-19.
- 6.Мотков О.И. Методика «Личностная биография» / О.И.Мотков. - Газ. «Школ. психолог». - 1998, № 38. - С. 8 - 9.

7. Мотков О.И. Психологическая гармония / О.И. Мотков.-
Электронный доступ: <http://psychology.rsuh.ru>

8. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самореализацию : Перевод Е.И. Замфир под ред. проф. М.М. Решетникова / К. Хорни. – СПб; БСК, 1997.- 316 с.

Матвеева Ю.О.,

молодший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
науково-дослідного центру ІКВС
НАВС

ПРОБЛЕМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

Останнім часом в суспільстві відбулись і тривають глибокі зміни, які значною мірою впливають на криміногенну обстановку, яка визначає причини і умови злочинності, зокрема серед неповнолітніх. Так, кожен 8-9 злочин в Україні вчинюється неповнолітніми. Біля 11% серед злочинців-неповнолітні.

За останні 10 років в Україні відбувається значне загострення соціально-економічних протиріч, що негативно впливає на формування особистості неповнолітніх. До них можна віднести: значне соціальне розшарування населення за рівнем матеріального забезпечення; порушення принципів справедливості в оплаті праці, споживання розподілу матеріальних благ, істотні відмінності у характері та змісті навчання, виховання та праця окремих груп дітей та підлітків, які залежать від статусу і матеріального становища своїх батьків; процеси, пов'язані зі зменшенням позитивної ролі сім'ї, що супроводжується значними змінами у традиційному ставленні до виховання неповнолітніх; протиріччя між суб'єктивним бажанням неповнолітніх до певної матеріальної самостійності та окремими інститутами соціалізації, в першу чергу-можливостями сім'ї, протиріччя між духовними та особливо матеріальними потребами неповнолітніх та реальними можливостями їх задоволення; недостатнє ресурсне та кадрове забезпечення сфери життєдіяльності суспільства, що сприяє проведенню цілеспрямованості діяльності у вихованні

неповнолітніх тощо. Ці та інші фактори загалом визначають умови життя у суспільстві, але при певних умовах детермінують такі негативні явища, як проституція, наркоманія, злочинність загалом, які входять у комплекс соціальних факторів, що обумовлюють правопорушення та інші відхилення у поведінці неповнолітніх.

В більшості країн світу найбільш поширеною формою покарання злочинців залишається ув'язнення. В умовах ізоляції від суспільства, позбавлення певних прав та свобод, особистість злочинця змінюється, переоцінюються звичні цінності. І після повернення засудженого в суспільство, закони якого він повинен виконувати, в силу цілої низки причин він не в змозі цього зробити, оскільки в нього виникають значні труднощі соціальної адаптації. Саме тому в центрі уваги пенітенціарних установ постає проблема ресоціалізації осіб, що знаходяться в ув'язненні. Особливої уваги заслуговують проблеми ресоціалізації неповнолітніх, позбавлених волі. Вони стали предметом посиленої уваги. Позбавлення волі не може бути високоефективним способом перевиховання злочинців та повернення суспільству соціально корисних, морально та фізично повноцінних громадян. Нанесення засудженому моральних страждань та позбавлень, пов'язаних з обмеженням його особистих прав та побутових зручностей сприяють перевихованню і не порушують принципів гуманізму. Але відомо, що позбавлений волі підліток попадає в ув'язнення в віці 14-18 років, тобто в той самий час, коли проходить формування особистості людини, наступає вирішальний етап соціалізації. Саме в цьому віці у повному обсязі починається засвоєння підлітком тих соціальних ролей, котрі йому доведеться виконувати в самостійному, дорослому житті, визначається його місце в суспільстві, формуються певні моральні принципи. Підлітки - в'язні - особи, які, в переважній більшості, ще не встигли стати на твердий життєвий шлях, отримати необхідну освіту, трудову професію. Тому по відношенню до них передбачається можливим говорити не стільки про перевиховання, скільки про звичайне виховання та навчання, якого вони ще не отримали.

Серед фундаментальних показників цивілізованої правової держави одне з провідних місць посідає захист інтересів та охорона прав усіх її громадян, у тому числі засуджених, і ефективна ресоціалізація колишніх злочинців. Саме ресоціалізація особи, звільненої з місць позбавлення волі, покликана забезпечити

відновлення і розвиток її соціально корисних зв'язків і відносин з суспільством, розвиток цілісної особистості, здатної до об'єктивного ставлення як до оточуючого світу, так і до самої себе, світоглядного вибору, орієнтованого на загальнолюдські й національні цінності. Ресоціалізація особи доцільна шляхом реалізації її змістового, організаційно-методичного і психологічного аспектів. Змістовий аспект передбачає процес ресоціалізації з метою забезпечення її саморозвитку і самовдосконалення. Організаційно-методичний аспект забезпечує формування соціально орієнтованого мислення вчорашніх засуджених і вироблення у них законслухняної поведінки. Психологічний аспект полягає у досягненні особистістю усвідомлення своєї провини і каяття.

Програма ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, будується не стільки на викоріненні негативних рис характеру вчорашнього засудженого (перевихованні), скільки на формуванні у ньому позитивного (саморозвитку та самовдосконалення). Тому у концепції основні напрями кримінально-виховної системи в Україні, наголошується, що ресоціалізація злочинця і звільненого від покарання повинна підтримувати його самоповагу, заохочувати формування його суспільних поглядів і звичок, які б допомагали йому реалізовувати можливості як повноцінного члена суспільства.

Мельник М.Т.,

студентка магістратури факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ДЕЛІНКВЕНТІВ

В законодавстві України вказується, що ресоціалізація відбувається через виправлення особистості. В свою чергу виправлення засудженого являє собою закономірний процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості в ході ресоціалізації та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Згідно Кримінально-виконавчого кодексу України, стаття 6. «Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби»

ресоціалізацію розуміють як свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого. Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання [2].

Виходячи з цього держава розуміє під процесом ресоціалізації комплекс заходів зазвичай педагогічно характеру. Психологічні методи використовуються лише в аспектах соціально-виховної роботи виховних закладів. Нажаль суто психологічним методам приділяють незначну увагу. На нашу думку для того, щоб ефективно відбувся процес ресоціалізації спершу необхідно наголосити на соціальній реабілітації. Оскільки згідно наших досліджень 92% (184 особи) засуджених неповнолітніх, що знаходяться у місцях позбавлення волі, зазнали психологічної травми у вигляді психологічних та фізичних знущань з боку близького оточення. А також 53% (106 осіб) ретрансливали досвід насилля, вже виступаючи в ролі насильника.

В.М.Синьов та В.І.Кривуша виділили низку принципів ресоціалізації засуджених, а саме:

- Принцип цілеспрямованості педагогічного процесу в установах виконання покарань на ресоціалізацію засуджених;
- Принцип тісного зв'язку процесу ресоціалізації із реальним життям;
- Принцип наукового обґрунтування виховних програм і технологій та створення умов для їх реалізації;
- Принцип формування в середовищі засуджених позитивних міжособистісних стосунків;
- Принцип дотримання законності в процесі ресоціалізації;
- Принцип єдності соціального значення діяльності та її суб'єктивної значущості для засуджених;
- Принцип комплексного психологічного підходу;

- Принцип стимулювання і педагогічного керівництва самовиховання засуджених [3].

Дані принципи відображають бажаний ідеал системи ресоціалізації неповнолітніх делінквентів. Але на жаль не розроблена достатня кількість доступних методів для практичних психологів установ виконання покарань для неповнолітніх. Комплексність методів, що мають перспективу бути побудованими на основі вищевказаних принципів, реалізує основний зміст ресоціалізації, повторну соціальну адаптацію.

Також необхідно наголосити на тому, що запорукою ефективно ресоціалізації являється соціальне виховання. Соціальне виховання забезпечується суспільством та державою в організаціях, що спеціально створюються для його здійснення (школа, мережа позашкільних закладів, дитячі та молодіжні організації), а також в тих, де виховання не є провідною функцією. Роль держави в організації соціального виховання полягає в тому, що вона не тільки створює його інфраструктуру, але в першу чергу формує завдання соціального виховання. Основними функціями соціального виховання є: культурологічна (формування особистої культури індивіда), соціалізаційна (координація та керування шляхом виховання спрямованістю перебігу процесу соціалізації), адаптаційна (навчання ефективним моделям освоєння індивідом нових життєвих ситуацій), ціннісноутворююча (закріплення в поведінці індивіда соціально визнаних норм), інтегративна (аккумуляція всіх виховних впливів соціального середовища) [1].

В.Синьов та В.Кривуша стверджують про необхідність здійснення комплексного підходу до організації ресоціалізації особистості неповнолітнього, де б гармонійно поєднувались індивідуальні та диференційовані методи психопедагогічного впливу, групові форми з колективними, стимулює активний розвиток і становлення психологічної служби у виправно трудовій колонії та її органічне входження у систему впливу на засуджених [4].

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 138 с.
2. Кримінально виконавчий кодекс України.

3. Синьов В.М. Пенітенціарна педагогіка: в основних запитаннях і відповідях: Навчальний посібник. – Київ., 2000. – 123с.

4. Синьов В.М., Кривуша В.І. Організація роботи з ресоціалізації засуджених в умовах виправно-трудоx колоній // Соціальна реабілітація неповнолітніх, які повернулись з місць позбавлення волі, у соціальних службах для молоді. – К.: А.Л.Д., 1995. С. 6-13.

Теслик Н.М.,
сумська філія ХНУВС

РОЛЬ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ КУРСАНТІВ-ПРАВОНАВЦІВ

Відповідно до концепції А.В. Петровського, розвиток особистості у соціальному середовищі проходить три послідовні фази: адаптації, індивідуалізації та інтеграції. Їх становлення детерміновано соціогенною потребою індивіда у персоналізації та опосередкованими практичною діяльністю можливостями індивіда задовольнити цю потребу у референтних групах [3, с. 327]. Професійно-правову свідомість особистості ми розглядаємо як інтер'юрізовану складну систему професійно-правових ставлень, переконань, установок та мотивів, що детермінує правозастосовну активність правника. Отже, розвиток індивідуальної професійно-правової свідомості детермінується соціальними умовами становлення особистості, проявами її активності та невіддільний від професійного становлення особистості курсантів ВНЗ МВС України.

Метою даного дослідження є визначити взаємозв'язки правової соціалізації курсантів-правознавців із формуванням у них професійно-правової свідомості. Зрозуміло, що у середовищі курсантів ВНЗ МВС України вимоги щодо сформованості компонентів професійно-правової свідомості значно підвищуються, оскільки визначають ефективність професійної підготовки загалом.

Формування особистості фахівця, у тому числі і професійно-правової свідомості офіцера ОВС, передбачає глибинні, частково неусвідомлювані інтраперсональні зміни, пов'язані зі специфічним

сприйняттям об'єктивного світу і соціального оточення, набутими поведінковими алгоритмами у професійній і повсякденній діяльності. Ці зміни, зокрема, у ціннісно-мотиваційній сфері, виявляють формування ознак приналежності суб'єкта до певної професійної групи. Проведені нами дослідження професійно-правової свідомості курсантів ВНЗ МВС виявляють взаємозв'язки між такою важливою цінністю, як досягнення соціального схвалення у курсантів-правознавців та провідними видами ставлення до права. Так, показники цієї ціннісної орієнтації у курсантів-правознавців корелюють не лише із показниками правового реалізму, але і правового ідеалізму ($r_{s \text{ емп.}}=0,28$ та $r_{s \text{ емп.}}=0,32$, $p \leq 0,01$) та із знаком «мінус» – цинічного ставлення до права ($r_{s \text{ емп.}}=-0,25$, $p \leq 0,05$).

Важливою умовою розвитку професійно-правової свідомості курсантів ВНЗ МВС є безпосередня практична залученість до правовідносин, активність у сфері права, що має безпосередні зв'язки із поведінковими компонентами правосвідомості особистості. При цьому роль соціального впливу на розвиток правової свідомості індивіда, який відзначається наявністю чисельних некерованих чинників, вагома не лише на рівні його безпосередньої референтної групи, але і всього суспільства. Е.Кон та К. Модескі, вивчаючи правові судження осіб у складі журі присяжних, відзначають зміни у психологічних проявах правосвідомості навіть носіїв буденної правосвідомості під впливом участі у правових відносинах [5].

Засвоєння та систематизація правової інформації, які забезпечують інтеграцію права у систему цінностей особистості, формування почуття відповідальності, готовність до критичного сприйняття соціального оточення з точки зору відповідності правовим приписам, набуття умінь користуватися правовим інструментарієм у практичній діяльності, достатніх для професійної самореалізації (наприклад, діяльність юридичних клінік вищих навчальних закладів), передбачає правову соціалізацію курсанта ВНЗ МВС України як майбутнього офіцера ОВС.

Правова соціалізація курсантів містить не лише передачу правової інформації, правових цінностей і установок, засвоєння досвіду правомірної поведінки шляхом входження у систему діючих правовідносин, але і елемент креативного осмислення цих відносин з метою подальшого розвитку за рахунок активності індивіда у сфері права [2]. Специфічність правової соціалізації курсанта-правознавця

полягає також у тому, що вплив соціального середовища опосередковується уже сформованою системою правових цінностей та наявними, сформованими компонентами правосвідомості.

Правова соціалізація особистості, розвиваючись від несвідомої до усвідомлюваної форм, передбачає загальний та професійний варіанти. На етапі підготовки у ВНЗ МВС України тривають мимовільна, пасивна і частково активна правова соціалізація курсантів, пов'язана із реалізацією обов'язкових ритуалів, наприклад, складання Присяги, практичною підготовкою у межах несення служби. Найбільш ефективним видом правової соціалізації слід визнати активний, який передбачає активне прагнення правника до професійного зростання. Проте, як відзначає С.С. Сливка, активна соціалізація працівників ОВС найчастіше пов'язана із адаптацією до умов служби після завершення навчання [4, с. 32-33].

На відміну від соціальних, дійсно особистісні норми як інтегральна характеристика психіки даної особистості є для неї абсолютними. Перетворення правових норм на особистісні є ознакою професійності правосвідомості «модальної особистості», тобто такого типу особистості, що формується у певних соціальних, культурних, етнічних, історичних умовах під впливом соціального впливу і контролю. «Модальну особистість» М.І. Бобнева відносить до «позаособистісних» утворень, подібних до категорії ролі у теорії О.М. Леонтьєва. Саме у формуванні такого типу особистості дослідник бачить основну роль системи соціальної регуляції [1, с. 94].

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що правова соціалізація є значимим фактором, що підтримує оптимальні особистісні реакції на взаємодію із соціальними факторами професійного становлення курсанта-правознавця. Відтак, має бути врахована при забезпеченні належних умов фахової підготовки майбутніх офіцерів ОВС.

Список використаних джерел

1. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения / М.И. Бобнева. – М. : Наука, 1978. – 311 с.
2. Каландаришвили З.Н. Правовая социализация как условие преодоление деформации правового сознания молодежи / З.Н. Каландаришвили // Ленинградский юридический журнал. – № 1 (11). – СПб.: Ленинград. гос. ун-т им. А.С. Пушкина, 2008. – С. 106-120.

3. Петровський А.В. Основы теоретической психологии : учеб. пособие для студентов вузов / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 525 с.

4. Формування правосвідомості юриста / С.С. Сливка, М.І. Рудницький, М.Т. Підгурський та ін. ; ЛІВС. – Львів : [б.в.], 1997. – 95 с.

5. Cohn E.S. Legal socialization. In B.L. Cutler [Електронний ресурс] / E.S. Cohn, K.L. Modecki // Encyclopedia of Law and Psychology. – Volume 2. – Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2008. – P. 450-453. – Режим доступу: [http://pubpages.unh.edu/~escohn/documents/Cohn%20&%20Modecki %20\(2007\)%20FINAL.pdf](http://pubpages.unh.edu/~escohn/documents/Cohn%20&%20Modecki%20(2007)%20FINAL.pdf).

Чичуга М.М.,

викладач кафедри пенітенціарної педагогіки і психології ІКВС НА ВС

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ В НАЧАЛЬНИКІВ ВІДДІЛЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ СЛУЖБ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

Професійна діяльність начальників відділень соціально-психологічних служб (СПС) установ виконання покарань України здійснюється в умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я.

На діяльність працівників впливають різноманітні фактори, зокрема, висока тривожність, пов'язана з підвищеною небезпекою, фізичними та психологічними перевантаженнями, високою напруженістю та інтенсивністю роботи.

Висока тривожність здійснює негативний вплив на вирішення складних завдань, на оцінку ситуації й успішність діяльності в конкретних ситуаціях, уповільнює розумові дії, сприяє втраті контролю над собою і своїми діями.

Для виявлення рівня тривожності в начальників відділень СПС установ виконання покарань України ми провели дослідження. Вибірка складала 35 осіб, з них: 18 осіб, які працюють в установах виконання покарань (УВП) України від 1 до 3 років, 9 осіб - від 5 до 8 років і 8 осіб - від 10 до 14 років служби в УВП.

В процесі діагностики ми використали “16 - факторний особистісний опитувальник Р. Б. Кеттелла (16 - PF - 105 - С)” та шкалу оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності Ч. Д. Спілберга, Ю. Л. Ханіна.

Згідно результатів дослідження за методикою “16 - факторний особистісний опитувальник Р. Б. Кеттелла (16 - PF — 105 - С)” за фактором “тривожність — спокій” виявлено в 23 % начальників відділень низький рівень тривожності. Вони спокійні, впевнені в собі, контролюють свої емоції. 31% мають тенденцію до тривожності, стурбованості, переживають почуття провини. 44 % респондентів мають високий рівень тривожності, можуть бути емоційно нестійкі та напружені.

Дослідження за допомогою шкали оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності Ч. Д. Спілберга, Ю.Л. Ханіна показали в 34% респондентів середній, тобто помірний рівень ситуативної тривожності, в 66 % - низький рівень тривожності.

З точки зору Ю. Л. Ханіна, помірний рівень ситуативної тривожності забезпечує надійне, стабільне і якісне виконання роботи з досягненням доступних для людини результатів [3]. Таким чином, оптимальний рівень ситуативної тривожності в начальників відділень СПС є природною і необхідною умовою активності особистості.

Начальники відділень з помірним рівнем ситуативної тривожності в екстремальних ситуаціях можуть контролювати свої дії та поведінку, не впадають в паніку, ведуть себе адекватно і спокійно.

Співробітники з низьким рівнем ситуативної тривожності в екстремальних ситуаціях проявляють себе більше пасивно, можливе зменшення почуття відповідальності.

Результати дослідження особистісної тривожності показали у 9% начальників відділень СПС низький рівень особистісної тривожності, в 54 % - середній, помірний, а в 37 % - високий рівень особистісної тривожності.

Начальники відділень СПС з низьким рівнем особистісної тривожності більшість труднощів, які з'являються в їхній професійній діяльності сприймають адекватно, але через низький рівень мотивації, в деяких ситуаціях рівень концентрації уваги може зменшуватися, що впливає на ефективність діяльності.

Важливо відзначити, що в половини начальників відділень СПС спостерігається помірний рівень особистісної тривожності, вони

зберігають емоційну рівновагу в складних ситуаціях. У випадку, якщо ситуація ускладнюється або з'являються додаткові труднощі, виявляється тривога, неспокій, відчуття напруги. Важливим при цьому є те, що співробітники можуть регулювати свій стан і своєчасно відновлювати емоційну рівновагу.

Аналізуючи результати дослідження ми виявили, що в досить значній кількості начальників відділень СПС, яких ми досліджували, спостерігається високий рівень особистісної тривожності. Вони зазвичай неспокійні, їм важко регулювати свій стан, можливі нервові зриви в екстремальних ситуаціях. Працівники з високим рівнем тривожності чутливі до емоційного стресу, повільно виходять зі стану фрустрації [2].

В більшій мірі, тривожність впливає на ефективність діяльності в напружених ситуаціях під впливом стресогенних факторів [1]. У таких випадках в начальників відділень СПС можливе зменшення точності і автоматизму дій, погіршення емоційного та психічного стану.

Отже, в більшості досліджуваних нами начальників відділень СПС установ виконання покарань України виявляється помірний рівень тривожності. Також спостерігається і високий рівень тривожності, який негативно впливає на ефективність діяльності та виконання професійних дій. Тому важливим моментом в роботі начальників відділень СПС є профілактика тривожності та негативних психічних станів в цілому.

Список використаних джерел

1. Перевалов В.Ф. «Группа риска»: диагностика тревожных и депрессивных состояний у военнослужащих: учебно-методическое пособие для военных психологов. - М.: ВПА, 1994. - 101 с.

2. Смирнов Б. А., Долгополова Е. В. Психология деятельности в экстремальных ситуациях. Х.: Изд.-во Гуманитарный Центр, 2007. С. 36-37

3. Ханин Ю.Л. Краткое руководство к применению шкалы реактивной и личностной тревожности Ч. Д. Спилбергера. - Л., 1976. - 40 с.

ЗМІСТ

ПРЕДМОВА Черней В.В.	4
ВСТУПНА ДОПОВІДЬ Костицький М.В. ПРО СТАН І ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ І ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
НАУКОВІ ДОПОВІДІ	
Андриянова Л.А. РОЛЬ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	10
Бабаніна В.В. РУСЬКА ПРАВДА ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	13
Биковська А.С. НОРМА ЯК КРИТЕРІЙ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДЕНКИ	17
Вдовенко С.М. ФОЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА СУДЖЕНИХ	20
Воят Л.І. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ДО ДІЙ В УМОВАХ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	24
Горошко А.М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ	27
Голубовський В.Є. ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ В РОЗБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	30
Гребенюк М.О. ЕТІОЛОГІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	32
Грудзур О.М. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА Ч. 4 СТ. 401 КК УКРАЇНИ: НЕДОЛІКИ ЮРИДИЧНОГО ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ТРУДНОЩІ ЗАСТОСУВАННЯ	35

Гринчук Р.А., Ніколенко Д.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ	38
Дзюбенко Н.Г. ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОВС	40
Дідух М.М. ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСТАЛЕНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС	44
Єрмоленко І.Я. ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	46
Кацан Л.О. ОЦІНКА ОСОБИСТОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ПРОФІЛАКТИКИ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ	50
Ластовець І.В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ	52
Матвеева Ю.О. ПРОБЛЕМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ	56
Мельник М.Т. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ДЕЛІНКВЕНТІВ	58
Теслик Н.М. РОЛЬ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ КУРСАНТІВ-ПРАВОНАВЦІВ	61
Чичуга М.М. ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ В НАЧАЛЬНИКІВ ВІДДІЛЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ СЛУЖБ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ	64

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тези доповідей

III Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Київ, 25 квітня 2014 року)

Підписано до друку _____ Формат _____

Папір _____

Обл.-вид. арк. _____ Ум. друк. арк. _____ Вид. № _____

Тираж _____ прим. Зам. № _____

Редакційно-видавничий центр
Національна академія внутрішніх справ
03035, Київ-35, пл. Солом'янська, 1